

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Židovství a racionalita 4

USA: Dvě nedecentní knihy 6

Margo Paran v Praze 12

■ Krátce

„Pesach, jak jistě souhlasíte, je svátkem mnoha tváří. Je svátkem překročení, svátkem macesů, svátkem jara a svobody. V Tóře se také uvádí (Dt 16,14): „Při slavnosti se budeš radovat...“ – a jaká je radost bez humoru? Jedním z těch, kterým daroval Všemohoucí nejen výjimečnou moudrost, ale i notnou dávku humoru, byl rabi Jehošua Ajzil (Ajzik) Šapira, zvaný Bystrý ze Slonimu (1801–1872).

Rabín Daniel Mayer

Židovství na rozdíl od jiných náboženských systémů nesnižuje roli rozumu, nemluví moc o absurditě, o nelogických skocích víry, kterých se musíme odvážit. Filozof Hermann Cohen mluví dokonce o náboženství rozumu, ve kterém se náboženství stává všeobecnou funkcí lidského vědomí, lidského vědění. To je přesně ta první Mojžíšova prosba, když hovoří s Věčným a přeje si: „*Hodieni na et darchech – dej mi poznat svou cestu.*“

Rabín Tom Kučera

Poezie představuje v hebrejské literatuře žánr, který patří mezi stálé prvky židovské kultury už od biblických dob. Tvorba poezie nebyla nikdy, ani při osudových zvratech židovské historie, přerušena.

Jiřina Šedinová

Na ostrově Samos zajali Němci britského důstojníka Jicaka Perkiho. Byl to otec izraelského politika Šimona Perése. Jicak Perki se pak po útěku ze zajetí skrýval dlouhou dobu v jednom z ortodoxních klášterů v Řecku. S několika dalšími uprchlíky se snažil dostat do Turecka, ale byl zajat a skončil v Osvětimi. Těsně před koncem války se mu podařilo uprchnout.

Jiří Strnad

26. ledna 2008 (19. švatu 5768) se ve Španělské synagoze uskutečnila společná bar micva Františka Němce a Vojtěcha Adama pod vedením rabína Rona Hoffberga z konzervativní kongregace Masorti Olami a Sylvie Wittmanové, zakladatelky reformní kongregace Bejt Simcha.

foto Ondřej Němec

Bar micva
důkaz znovuzrození

PESACH

se špetkou humoru, která není na škodu

Letos připadne počátek svátku Pesach – ערב פסח na konec šabatu, tj. 19. dubna večer, kdy šabat končí a ihned začíná Pesach. Tato situace od nás vyžaduje zvýšenou pozornost ke změnám z toho vyplývajícím.

❶ Ve čtvrtek ráno (17. dubna) máme půst prvrozených – תענית בכורות

❷ Tentýž den večer konáme v bytech prověrku chamecu (kvašeného) – בדיקת חמץ

❸ V pátek ráno (18. dubna) spálíme na veřejném prostranství chamec – ביעור חמץ. Chamec musí být spálen do 11 hodin letního času.

❹ Před začátkem šabatu zapálíme velkou svíci hořící 48 hodin, která nám bude o prvním svátečním dni sloužit k přenášení ohně (od ní můžeme zapálit i další svíci, určenou k přenášení ohně na druhý sváteční den). Poté, v 19.43 hodin, zapálíme dvě šabatové svíčky. Vedle nich stojí ještě dvě nové sváteční svíčky, které zapálíme pomocí oné velké služební svíce v sobotu večer (19. dubna) ve 20.56 hodin, kdy začíná Pesach.

Vzhledem k tomu, že ihned po šabatu začíná Pesach, bude nejlepší, když naše kuchyň, všechno nádobí a přístroje budou již před šabatem košer na Pesach a v nich připravené pokrmy budou samozřejmě také košer na Pesach.

O šabatu je micva jíst barches (chalu), která je chamec. Macesy však máme den před Pesachem zakázány jíst. Jak budeme postupovat, aby vše bylo košer? Jídelní stůl, který nestojí v kuchyni, pokryjeme jednorázovým ubrusem, na něm budou jednorázové (plastikové) talíře, přístroje a pohárky. Na erev šabat proneseme kiduš, umyjeme si ruce a řekneme požehnání nad chlebem המוציא – nejlépe se k tomu nyní hodí dvě housky nebo dvě pity (arabský chléb), které tolik nedrobí. Poté budeme servírovat pokrmy z hrnců či nádob כשר לפסח na jednorázové talíře. Musíme při tom dát pozor, aby pesachové nádobí nepřišlo do styku s chalou či pitou. Po páteční večeři – סעודה ראשונה – všechno použité jednorázové nádobí včetně jednorázového ubrusu sebereme do odpadkového pytle a ten ihned vyneseme do popelnice. Stejně tak jednáme v sobotu při obědě – סעודה שנייה a o třetím šabatovém jídle – סעודה שלישית. Zde však doporučuji místo pity jako přílohu jíst třeba macesové knedlíčky, nad nimiž proneseme požehnání מני מזונה.

Nyní si již řekněme něco k textu pesachové hagady, která nás bude provázet po dva

sederové večery. V ní nalezneme pasáž s těmito stále aktuálními slovy: „A toto je ujištění, jež stálo při našich otcích i při nás. Protože ne pouze jeden povstal proti nám, aby nás zničil, ale povstávají proti nám v každém pokolení, aby nás zahubili, a Svatý, budiž požehnán, nás zachraňuje z jejich rukou.“ První slovo „הריא“ naši učitelé vysvětlovali dle číselné hodnoty hebrejských písmen (gematrie): ו = 6, tedy 6 dílů Mišny (zapsaná ústní tradice), ה = 5, což je pět knih Mojžíšových, י = 10, tedy Desatero přikázání a nakonec א = 1, což symbolizuje jednoho Boha. Tedy vždy, kdy se náš národ přidržuje ústní tradi-

Vyobrazení deseti egyptských ran, Benátská Hagada, r. 1609 repro: www.library.yale.edu

ce, učí se Tóru, dodržuje Desatero a pevně věří v jednoho jediného Boha, Všemohoucí ho zachrání z rukou nepřátel.

Jeruzalémský rabín Jicchak Malcan (zemřel 1916), který je autorem komentářů na pesachovou hagadu „Siach Jicchak“, uvádí ve svém díle slova bratislavského rabína Moše Schreiber, zvaného Chatam Sofer (zemřel 1839), který se zabýval otázkou, jak je možné, že tak kulturní národ, taková velmoc, jakou byl starověký Egypt, který byl střediskem kultury a umění oné epochy, byl schopen něčeho tak podlého, jako zotročit národ synů Izraele, kteří byli na jeho úze-

mí hosty a nic zlého mu neudělali. Naopak, Egypt jim měl vděčit za dostatek potravin během sedmi hladových let. Jak se Egyptané odvděčili? Zotročili syny Izraele těžkými pracemi, vraždili jeho novorozence, které házeli do Nilu, a faraón se koupal v jejich krvi. Jak hluboko může klesnout takový kulturní a uměnímilovný národ! Jakoby Chatam Sofer předvídal, že přesně sto let po jeho smrti podobný kulturní národ zotročí skoro celou Evropu pod heslem „Arbeit macht frei“ a rozpoutá vražedné běsnění mnohonásobně přesahující faraónovy činy, jemuž padne za obět šest milionů synů Izraele. Avšak i toto nejtemnější období nedávných dějin skončilo porážkou novodobého krvavého faraóna a Hamana v jedné osobě. Hospodin nám poslal nakonec zachránce, kteří pro nás vybojovali život a svobodu.

Pesach, jak jistě souhlasíte, je svátkem mnoha tváří. Je svátkem překročení, svátkem macesů, svátkem jara a svobody. V Tóře se také uvádí (Dt 16,14): „Při své slavnosti se budeš radovat...“ – a jaká je radost bez humoru? Jedním z těch, kterým daroval Všemohoucí nejen výjimečnou moudrost, ale i notnou dávku humoru, byl rabi Jehošua Ajzil (Ajzik) Šapira, zvaný Bystrý ze Slonimu (1801–1872). Bystrý ze Slonimu neměl v lásce kazatele, kteří v synagógách nekonečně kázali a unavovali tak všechny věřící. Jednou po takovém dlouhém a únavném kázání se obrátil reb Ajzil ke kazateli se slovy: „Vy jste lepší než člověk v agónii.“ Kazatel s otevřenými ústy nechápavě civěl na rebeho Ajzila. Ten ihned dodal: „To je prosté. Když agónie skončí a člověk zemře, tak všichni pláčou. Když však skončíte vy, tak jsou všichni veselí.“

Jednou nastal čas k večerní modlitbě *maariv*, ale reb Ajzil čekal a nemohl se modlit. Kazatel stál na almemoru a bez konce kázal a kázal, aniž by jeho slova měla hlavu a patu. Když konečně přestal, zeptal se ho Bystrý ze Slonimu: „Je známo, že Hospodin potrestal Egyptány deseti ranami. Naši učitelé však tvrdili, že to bylo padesát, dvě stě a dokonce i dvě stě padesát ran. Proč k těm všem ranám Hospodin nepřidal ještě ránu kázání?“ Kazatel mlčel a nechápal smysl otázky. Reb Ajzil mu odvětil: „S vaším dovolením vám ▶

► řeknu proč. Protože kdyby tam byla i taková rána, tak by kazatel kázal a kázal, aniž by kdy skončil, a tak bychom dodnes byli my, naši synové i vnuci otroky v Egyptě.“

Završme naše předpesachové vyprávění slovy rabína Elijáše, zvaného Vilenský Gaon (1720–1797), kterého také zajímalo, proč v hagadě naši učitelé hovoří o dvě stě padesáti ranách. „Cožpak nám není jedno, zda Hospodin potrestal Egyptěany dvěma sty nebo dvěma sty padesáti ranami? Má to svůj

význam, neboť v Tóře (Ex 15,26) nám Všemohoucí slibuje, že nás nepostihne žádná z nemocí, která postihla Egypt. Proto je důležité zvyšovat počet egyptských ran, a tím zároveň snižovat počet ran, které by mohly stihnout nás, a tak zmenšit i počet nemocí, které by nás mohly sužovat.“ Právě proto si přejme, abychom náš svátek Pesach prožili ve zdraví a pohodě.

Všem čtenářům a příznivcům חג הפסח כשר ושמח!

► **Rabín Daniel Mayer,**

Program Bejt Simcha duben 2008

PÁTEK 11. DUBNA

od 18 hodin v Jeruzalémské synagoze

Kabalat šabat společně se skupinami z londýnských synagog Finchley Reform a Alyth Gardens, s rabínkou Miriam Bayfield

SOBOTA 12. DUBNA

od 10 hodin v Bejt Simcha
Ranní sobotní bohoslužba s Masorti a rabínem Ronaldem Hoffbergem

SOBOTA 19. DUBNA

od 18 hodin v restauraci Mánes
Pesachový seder
(viz pozvánka na této straně)

PÁTEK 25. DUBNA

od 18 hodin v restauraci Mánes
Kabalat šabat s rabínem Kučerou:
bohoslužba, večeře, program
věnovaný 60. výročí Státu Izrael
(viz pozvánka na této straně)

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat Šabat každý pátek
od 18 hodin

HODINY PRO VEŘEJNOST

každý pátek od 17 do 18 hodin
až do odvolání pouze po předchozí dohodě

Bejt Simcha

Mánesova 8, 120 00 Praha 2
Telefon: 222 251 641, 724 027 929
E-mail: kehila@bejtsimcha.cz
Web: www.bejtsimcha.cz

World Union for Progressive Judaism a Bejt Simcha vás srdečně zvou

IZRAEL: od myšlenky k dnešku

série čtyř přednášek v rámci vzdělávacího cyklu *Různé chutě judaismu*
u příležitosti 60. výročí vzniku Státu Izrael

přednáší Irena Kalhousová, absolventka oboru politologie na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě

2. dubna Formování izraelské společnosti:

vliv diaspory a jišuvu – ideologie – alija –
utváření politického systému

9. dubna Izraelský politický systém:

izraelská demokracie – politické strany –
volební systém – ekonomická situace

16. dubna Vybraná témata:

armáda – postavení ženy v izraelské
společnosti – izraelští Arabové – současná
emigrace – osadnické hnutí – nevládní
organizace

14. května Stát a náboženství

*přednášky se konají vždy ve středu na Židovské obci (sál ve 3. patře), Maiselova 18, Praha 1
vstup 40 Kč na celou sérii přednášek, 15 Kč jednotlivá přednáška*

další informace o programu *Různé chutě judaismu* na e-mailové adrese:
vzdelavani2006@volny.cz nebo na telefonu 724 027 929

Bejt Simcha ve spolupráci s WUPJ

srdečně zve na

KABALAT ŠABAT S RABÍNEM TOMÁŠEM KUČEROU

věnovaný Izraeli, u příležitosti 60. výročí jeho založení

pátek 25. dubna od 18 hodin

v restauraci Mánes (Masarykovo nábřeží 250, Praha 1)

**Kabalat šabat, společná večeře, přednáška
rabína Kučery, vystoupení Pražského mužského
filharmonického kvarteta, program pro děti**

vstup: 50 Kč dospělí, 30 Kč studenti, děti do 12 let zdarma,
pouze pro přihlášené, přihlášky na adrese reform@volny.cz
nebo na telefonu 724 027 929 do středy 16. 4.

Bejt Simcha srdečně zve na

PESACHOVÝ SEDER

v sobotu 19. dubna 2008 od 18 hodin

v restauraci Mánes (Masarykovo nábřeží 250, Praha 1)

Vstupné – pro členy FŽO: dospělí 200 Kč, studenti 150 Kč; pro nečleny FŽO: dospělí 300 Kč, studenti 250 Kč; děti do 10 let vstup zdarma. Přihlášky v Bejt Simcha (e-mail: kehila@bejtsimcha.cz, telefon: 724 027 929) nejpozději do středy 9. dubna.

ŽIDOVSTVÍ a racionalita

Slovo náboženství zní mnohým uším podivně. Zvláště českým uším, pokud zvážíme, že Česká republika patří k silně ateistickým zemím. Ale odsudky stranou – každý si musí přijít na své. Etické chování by sice mělo jít ruku v ruce s každým náboženským systémem, ale stejně tak může být etické chování i výrazem nenáboženského systému.

Překvapivě tvoří ateisté v sekulárním Izraeli jenom menšinu (11 %), zatímco většina se považuje za nereligiózní (52 %). Meziskupinu tvoří religiózní Izraelci (33 %). Tak se dá říci, že tři pětiny izraelské společnosti nemají s náboženstvím nic společného. Stejně tak se však dá říci, že čtyři pětiny považují tradici nějakým způsobem za důležitou. Na každý jev je možné nahlížet různými způsoby. I židovská tradice má různé vrstvy, z nichž každá vychází, obsahově nebo historicky, z Tóry.

Jeden z nejtajuplnějších příběhů Tóry je rozhovor Věčného s Mojžíšem, který, jako v mnoha příbězích o setkání přirozeného s nadpřirozeným, vyslovuje přání: „*Hodieni na et derachecha* – dej mi poznat svou cestu.“ Sloveso *hodieni* má kořen *jada* (judalet-ajin) – poznat, vědět. Od tohoto slovesa je známější podstatné jméno *da'at* – poznání, vědění. Mojžíš si přeje *da'at*. Psychologicky můžeme říci, že Mojžíš usiluje o kognitivní procesy, aby si uvědomil a poznal svět i sebe samého. Toto úsilí o kognici nás však na poli spirituality může překvapit: Mojžíš mohl prosit, aby byl šťastný, aby ho nebolela hlava nebo zuby, aby cítil, jak je součástí univerza, aby viděl do budoucna, aby cítil jistotu. Místo toho prosí o racionální proces, který vede k *da'at*.

Ve spojení s racionálním přístupem v židovské historii bývá vždy zmiňován Maimonides (zvaný též Rambam, který žil ve 13. století). Jeho hlavní náboženské dílo, zvané *Mišne tora*, obsahuje čtrnáct knih. První z nich je známa jako *Sefer mada*, *Kniha vědění*, která obsahuje *hilehot tešuva*, zákony vnitřního obrácení. Co má společného vědění s vnitřním obrácením? To vysvětluje Maimonides ke konci knihy: „*Ha-kadoš baruch hu* (jeden z tradičních názvů pro Boha) může být milován jenom skrze *da'at*, skrze vědění. A jenom skrze vědění může vzniknout láska.“

To by se mohlo považovat za naprostý rozdíl od chasidského myšlení, například ve známém příběhu zbožného chasida, který neuměl číst hebrejsky. Když přišla doba modliteb, nevěděl, jak přečíst texty siduru, a tak zkroušeně vykřikl: „*Ribono šel olam*,

Vládce univerza, já ze sebe vysypu všechna hebrejská písmenka, jak si na ně vzpomenu, a ty si z toho prosím poskládej text modlitby.“ Působivý příběh, který nás všechny dojmá a ukazuje na důraz na pocit v chasidském myšlení. Kupodivu však původní zdroje chasidismu (s důrazem na první tři z takzvaných *sefirot* – vyzářování božské energie v tomto světě) zdůrazňují intelektuální stránku nad emocionální, aby „hlava vládla nad srdcem“ (Tanja, 12. kapitola). Nejenom (případně povýšená) středověká

Maimonides neboli Rambam, nejnámější židovský racionalista

filozofie, ale i raný chasidismus tvrdí, že nejvyšším výrazem spirituality je *da'at*, vědění.

Tato pozice je koneckonců zachycena i v rabínské literatuře, v talmudském traktátu Brachot (Požehnutí, tedy v dost náboženském tématu): Kdo nemá *da'at*, nad tím se nemáme smilovat, *asur le-rachem alav* (Brachot 33a). V posttalmudické době, kolem roku 900 o.l., tedy ještě několik století před Maimonidem, píše Sadjá Gaon: „Je úlohou člověka, aby to, co mu předkládá náboženství, nejenom přijímal, ale racionálně zpracoval.“ Vidíme v tomto citátu, že obraz světa a dokonce i obraz Boha se má podřídit lidské logice v tom smyslu, že člověk svým myšlením rozhoduje o tom, co Bůh může být, pře-

devším ale, že náboženství nemůže odporovat rozumovosti.

Amida je centrální částí každé židovské bohoslužby. Amida má o šabat jenom sedm částí, odpovídající sedmi dnům týdne, který končí šabatem. Během týdne se v této liturgické části vyskytují prosby, kterých je celkově třináct. Co bylo tradičně bráno jako první, nejžhavější prosba? „*Baruch ata hašem, chonen ha-da'at*. Požehnaný jsi, Hospodine, jenž s láskou dáváš *da'at*.“ Toto slovo je v daném textu definované dvěma dalšími slovy – *bina* a *haskel* (známější spíše jako *sechel*). *Bina* je zárodek myšlenky, nápad, názor, mínění, něco, co dává smysl. To se však musí dále rozvést a dotáhnout do konce. *Sechel* je pak rozum, intelekt, osvětlení. Až se *bina* přemění v *sechel*, tedy až se zárodek vyvine do pevné formy, můžeme mluvit o *da'at* – vědění, poznání.

Židovství na rozdíl od jiných náboženských systémů nesnižuje roli rozumu, nemluví moc o absurditě, o nelogických skocích víry, kterých se musíme odvážit. Filozof Hermann Cohen mluví dokonce o náboženství rozumu, ve kterém se náboženství stává všeobecnou funkcí lidského vědomí, lidského vědění. To je přesně ta první Mojžíšova prosba, když hovoří s Věčným a přeje si: „*Hodieni na et darchecha* – dej mi poznat svou cestu.“

Nechtěl bych v žádném případě náboženství racionalizovat. Myslím si dokonce, že jakýkoliv druh náboženského nebo spirituálního výrazu (modlitba nebo meditace nebo třeba jenom pozorování vlastního dechu) je účelný a dobrý. V reformní synagoze Kol ha-nešama v Jeruzalémě vždy vybědne rabín párkrát během bohoslužby k *nešima amuka*, k hlubokému nádechu a výdechu. Dlouho jsem na to nahlížel rozpačitě, až jsem se dočetl, že hluboké dýchání přináší účinně kyslík do těch mozkových oblastí, které podporují tělesné uvolnění a zklidnění.

Spiritualita však jde ruku v ruce s racionalitou. Dokonce může být racionalita výrazem spirituality, jako například v každé ješivě (talmudské škole), která je založena na tzv. *chevruta* – studijním páru, diskutujícím o textu Talmudu, který je většinou slo-

► Žitý a nepochopitelný, a který se stává zřejmější právě díky racionálnímu diskurzu, který vede k náboženskému uspokojení.

Racionalita jako výraz spirituality se může dokonce stát příkladem nesouhlasu s moderním výzkumem, který přišel před několika lety s myšlenkou duchovního centra v našem mozku, lokalizovaném v Orientačním Asociačním Areálu (OAA). Díky OAA vidíme, kde jsou ve stěně dveře. Přes barvivo aplikované do žil bylo možné pozorovat, co se děje v mozku buddhistických mnichů v okamžiku hluboké meditace. Bylo

Filozof Hermann Cohen (1842–1918) mluví o náboženství rozumu.

zjištěno, že aktivita OAA výrazně klesá, čímž se otevírá prostor pro mystické zkušenosti a vymezuje náboženské centrum mozku. Religiozita by tím byla fyziologickou funkcí mozku, a proto ničím transcendentním. Podobné pokusy jsou jistě zajímavou výzvou k diskuzím, které si však od samého začátku musí být vědomy dvou problémů: jak dokážu rozdílit mezi příčinou a účinkem? A zvláště: co je religiozita – jenom mystické pocity při meditaci nebo třeba i zmíněné racionální dobývání textů Talmudu v rámci *chevruta*?

I když nebudeme v žádné ješivě studovat, vezměme si například pesachový seder, při kterém jde o osobní identifikaci s historickou událostí a o vzpomínání, které je na úrovni *micva*, náboženské povinnosti. Když budeme zanedlouho slavít pesach, sedět u sederu s rodinou a přáteli a číst hagadu, uvědomme si, jak zdravě racionální rysy má naše židovství, založené na *da'at*, na vědění, na poznání.

► Rabín Tom Kučera

Foto: cpnfoundation.com

www.hermann-cohen-gesellschaft.org

bar micva důkaz znovuzrození

26. ledna 2008 (19. švatu 5768) se ve Španělské synagoze uskutečnila společná bar micva Františka Němce a Vojtěcha Adama pod vedením rabína Rona Hoffberga z konzervativní kongregace Masorti Olami a Sylvie Wittmanové, zakladatelky reformní kongregace Bejt Simcha.

Zatímco se dvojici školáků otevřela náruč náboženské dospělosti, židovské komunitě se opakovaně potvrdilo, že úspěšně zvládla dětské nemoci svého zno-

její opakovaná obliba svědčí o tom, nakolik prožívají mladí členové obnovující se komunity svoje židovství dohromady. V neposlední řadě je důležitá i podpora roz-

vuzrození a může se ve svém obnoveném mládí těšit na další bar/bat micvy, svatby a obřizky. Cesta mladých židovských mužů k jejich prvnímu vyvolání k Tóře však nebyla samozřejmostí a svým průběhem reflektuje porevoluční vývoj mnoha českých náboženských komunit.

Vojtěch i František pocházejí z rodin, pro které byl judaismus po několik desetiletí spíše součástí rodinné historie nežli realitou. Matky obou mladíků by byly za své znalosti z judaismu a tradic považovány náboženskými autoritami za téměř negramotné, přesto oběma záleželo na tom, aby tuto propast oba chlupci překonali. Chlapcům při jejich obřadu přihlíželo více přátel nežli rodinných příslušníků, a rozhodli se do světa dospělých vkročit spíše společně než individuálně, jak je téměř všude obvyklé. Ani společná bar/bat micva není v pražské židovské komunitě nic nového, naopak:

ličných židovských organizací, které se snaží tuto mládež smelit a obnovit tak židovský život nejen v jeho individuální formě, ale i v jeho široké společenské aktivitě – v případě Vojtěcha a Františka se jednalo a stále jedná o odpolední židovskou školu Bejt Elend a Lauderovy školy. Konkrétně bez Bejt Elend by byly některé nedávné bar/bat micvy nepředstavitelné. Nedospělosti naší komunity odpovídají i rozpaky některých návštěvníků z reformního ritu – až bude respektována náboženská pluralita, určitě si svou bar micvu zaslouží i komunita jako celek.

Rodiny Vojtěcha i Františka by tímto chtěly poděkovat všem za pomoc a podporu. Dále by jménem obou mladých mužů chtěly poděkovat Bejt Elend, Sylvie Wittmanové, rabínu Hoffbergovi a všem účastníkům bar micvy. Mazal Tov.

► nem

Vážení čtenáři, v uplynulých dvou měsících jsme zaznamenali několik případů vadných výtisků časopisu (prázdné stránky v čísle 6/5768 a 5/5768). Pokud se i vám dostal do ruky vadný výtisk a máte zájem o jeho výměnu, kontaktujte nás a my se rádi postaráme o nápravu. *red*

USA: dvě nedecentní knihy

Téhož nelichotivého přívlastku „indecent“ se dostalo dvěma nedávno vyšlým opusům.

Jeden z nich napsala osoba kdysi hodně mocná, mediálně stále značně viditelná, totiž **Jimmy Carter**, bývalý prezident USA (1976–1980), laureát Nobelovy Ceny míru, za svůj výkon dosažení stále nedosaženého míru na Středním východě, adrese nejexplozivnější. Kniha s podivným titulem *Palestine: Peace Not Apartheid* (Simon & Schuster, s. 264) má ale ještě podivnější obsah – jednostranný, neobjektivní, proti Izraeli natolik zaujatý, že přiměl k rezignaci bývalého ředitele Carterova institutu v Atlantě, a Alan Dershowitz, významný profesor na právnické fakultě Harvardovy univerzity, použil onoho přísného adjektiva *indecent* – výsledek že neslušný, nemravný, motivovaný zlou vůlí.

Carter prezentoval Jásira Arafata jako osobu mírumilovnou, s terorismem se už dávno rozloučivší. Hafeze al-Assada, bývalého hodně krutého diktátora Sýrie a skálopevného nepřítele Izraele, Carter cituje velmi obšírně, aniž by vyjádřil pochybnost o kterémkoliv jeho, jakkoliv nehorázném, tvrzení. V Carterově interpretaci důvodem výstavby zdi, oddělující Izrael od palestinských území, byla lakota nakrást si víc nemovitostí, a nikoliv snaha – ta jediná byla k dispozici –, jak zabraňovat pronikání sebevražedných teroristů. Však zásluhou zdi došlo k podstatnému poklesu krveprolití.

Autor se nezmiňuje o nukleárních ambicích Íránu, o opakovaném přesvědčení jejího prezidenta, že Izrael musí být zničen, vymýcen, v knize se ani jednou neobjeví slovo al-Kájdá. Pominuta je skutečnost, že po evakuaci izraelských okupačních jednotek z území Gazy, v naději, že se tak otevírá cesta k rozumné koexistenci, se vůbec nic takového nestalo. Vstřícné gesto bylo přijato jako důkaz slabosti, pobídka ke zmnožení

raketových útoků na izraelské území. Jednoznačné narážky, že nejen Bílý dům, ale i americký Kongres podléhají tlakům různých izraelských lobby. A použití jedovatého, zatracujícího slova „apartheid“ v titulu knihy – což samo o sobě je pak porovnatelné s prokurátorskou obžalobou.

Co vlastně motivovalo Cartera pustit se do takové iniciativy? Nabízí se analogie s přirovnáním ke způsobu myšlení a počínání starých generálů, snažících se zkušenosti z dřívější války aplikovat v nových, ale podstatně jiných podmínkách. Podle názoru nejednoho komentátora se Carterovi zastavil čas v sedmdesátých letech minulého století, když se tehdy v přírodě prezidentského Camp David snažil docílit (dodnes nedosa-

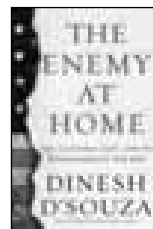
Jimmy Carter, bývalý prezident USA (1976–1980)

ženého) izraelsko-palestinského míru, s uznáním vlastních zásluh v celém světě. Tehdy došel k přesvědčení, že premiér Menachem Begin nedodržel slib zastavit výstavbu dalších sídlišť na palestinském území. Pomíjena je tak skutečnost, že primárním bodem sporu přece nebyla velikost beztoho malého státu Izraele v obrovském rozsahu arabské, pramálo kultivované pouště, nýbrž cíl zničení židovského státu, který v uvažování většiny Arabů nemá právo existovat. Že dosud existuje, je považováno za urážku a potupu arabské důstojnosti.

Ethan Bonner, zástupce editora zahraniční rubriky *The New York Times*, v obsáhlé recenzi v *NYT Book Review* vyjadřuje názor, že Carter, onen „znovuzrozený křesťan“ (*a born-again Christian*), zatrpkl vůči Izraeli, poněvadž jeho příliš světsky orientovaní předáci se odvrátili od Boha. Když tuto svou starost v roce 1973 přednesl tehdejší ministerské předsedkyni Goldě Meir, ta jen pokrčila rameny. Carterovi jakoby unikalo, že hlavní překážkou k ukončení okupace západní části palestinského území (*West Bank*) přece není současná vláda, ale předáci náboženských stran, druhu domácích funda-

mentalistů, porovnatelných k zatvrzelým dogmatikům v opačném arabském táboře.

Carterův pobyt v Bílém domě končil v roce 1980 potupnou volební porážkou, o kterou se zasloužil nejen jeho republikánský rival Ronald Reagan, ale také, a to značnou měrou, íránský ajatolláh Chomejní, v jehož jménu rozvášnění nestudující studenti přepadli americké velvyslanectví, zmocnili se diplomatů, v zajetí je drželi 444 dní, a Carter, prezident potupené země, se nezmohl na kloudnou odpověď. Nyní, s odstupem tří desetiletí, tohoto Cartera obviňuje Dinesh D'Souza (*Townhall.com*) z odpovědnosti za to, že umožnil Chomejnímu získat moc v Íránu, uspět s revolucí, a tak prosadit první islámskou teokracii v naší moderní době. Jeho stát se pak stal modelem, inspirací pro ostatní radikální muslimský svět. Carter pod vlivem svých levicových poradců, se zdůvodněním priority lidských práv, hodil šáha Pahlavího přes palubu a vládu jednoho nedemokrata umožnil tak nahradit daleko důkladnější tyranii v čele s Chomejním, který ihned začal zatracovat Ameriku jako „Velkého Satana“. Americký velvyslanec William Sullivan přirovnával Chomejního k Mahátmovi Gándhímu a Andrew Young, Carterův reprezentant v OSN, tohoto ajatolláha se středověkým způsobem uvažování charakterizoval jako „světce dvacátého století“.

Islámský radikalismus se začal objevovat ve dvacátých letech dvacátého století, ale byl marginální, nevýznamný, jeho teoretici, jako Sayyid Qutb a další, vegetovali na periferii zájmu a pozornosti kohokoliv. Teprve zásluhou pokrokových, zájem o blaho lidstva zdůrazňujících levicových kruhů se podařilo uskutečnit první velké islámské vítězství v našem moderním věku.

Toto a ještě o mnoho víc tvrdí **D'Souza**, narozený v Indii, v křesťanské rodině, uprostřed převážně hinduistické a též muslimské většiny. Vystudoval na prestižní americké Darmouth College, stal se pracovníkem ▶

► Hooverova Institutu v kalifornském Stanfordu a jeho četné publikace už řadu let sledují s velkým zájmem. Tento muž velmi tmavé pleti si totiž jako jeden ze zcela prvních v knihách jako *Illiberal Education* (1991) či *The End of Racism* (1995) troufl napadnout politickou korektnost, pozitivní diskriminaci, preference pro příslušníky zejména černošské menšiny – tedy posvátná témata pokrokových prosazovatelů. D'Souza si tak vysloužil jejich velkou nelibost. Získával ale popularitu a řada publikací, jako například *Newsweek*, ho charakterizuje jako jednoho z nejlivnějších konzervativních myslitelů Ameriky.

Dinesh D'Souza

A tento *enfant terrible* teď znovu značně rozvřítel pozornost knihou s provokativním titulem *The Enemy at Home: The Cultural Left and Its Responsibility for 9/11* (Doubleday, s. 333) – že nepřítel máme doma, je jím kulturní levice, odpovědná za katastrofu 11. září 2001. Na první pohled tvrzení tak nehorázné, porovnatelné s nesmysly obviňujícími Bushe, CIA či Izrael z téhož činu/zločinu.

Autorovi se rovněž dostalo zabíjáčkých recenzí a stejného zatracujícího označení „*indecent*“. (Recenzent Alan Wolfe v *NYT Book Review* vyjádřil též názor, že kniha je *national disgrace* – národní hanba, ostuda.)

Dřív vídán na televizních obrazovkách, D'Souza z nich zmizel, stal se z něho prašivec. Prozatím jsem ho zahlédl jen jednou (Fox, 27. 1. 2007), kde se snažil vysvětlit ono obtížně vysvětlitelné – proč že postavy jako Noam Chomsky či Michael Moore, politici jako Ted Kennedy či Hillary Clinton, organizace jako ACLU (*American Civil Liberties Union*) či NOW (*National Organization for Women*) mají svůj podíl na islámské fundamentalistické ofenzívě.

D'Souza: Zatímco v Evropě je antiamerikanismus ztotožňován s Bushem, nebezpečným kovbojem v Bílém domě, jeho konzervatismem, náboženskými předsudky, pro islámské radikály oním primárním nebezpečím je útok na tradiční společnost, na stabilitu patriarchální rodiny, je to pronikání podvratných dekadentních vlivů, jako jsou pornografie, homosexualita,

přílišná emancipace žen. Toto vše považují postavy jako Usáma bin Ládín za obrovskou hrozbu islámu, kdežto ona záležitost s izraelsko-palestinským problémem se přeče u Usámy objevila se značným zpožděním.

Po útocích na americká velvyslanectví v Nairobi a Dar es Salaamu, po útoku na americkou loď Cole v jemenském přístavu, to vše bez očekávané odezvy od tehdejšího prezidenta Clintona, který rovněž vyklidil pozice ze Somálska po sestřelení jedné helikoptéry, se fundamentalisté utvrdili v přesvědčení, že další, i radikálnější útoky bude možno podniknout bez větší odvety. Však na Západě včetně USA se najde dost apologetů, jako jsou např. Edward Said, Richard Falk a dříve již zmíněný Noam Chomsky, podpoření politiky, např. Tedem Kennedy, všichni tvrdící, že 9/11 byl důsledek islámské nevole, způsobené americkou zahraniční politikou. A levicová kulturní fronta, vždy ve všem nemilosrdně zatracující jakékoliv počínání vlastní vlády, dodává podpůrné pocity satisfakce, že toto a ještě víc si Velký Satan plně zaslouží.

Ano, dvě knihy značně nedecentní, ale každá jinak.

► Ota Ulč

Foto: upload.wikimedia.org, www.amazon.com

Vážení a milí, dovolujeme si vás informovat o chystané akci **Limmud Keshet 2008**, která bude představovat první, v takovém rozsahu a podobě dosud neuskutečněné židovské znovusetkání lidí z Čech, Moravy a Slovenska. V současné době pracujeme na finální podobě programu, ale již teď vás můžeme ujistit, že bude bohatý a pestrý. Svoji účast přislíbili domácí i zahraniční lektori, např. Samuel Cooper, Adam Goodwatch, Yechiel Barchaim, Jano Špaček, Jiří a Dominika Hoškovi, Arnošt Goldflam a další.

Můžete se těšit na semináře o umění, politice či náboženství. Čekají na vás praktické workshopy, sportovní aktivity a kulturní vystoupení. Jediný bude speciální program pro děti pod vedením Marian Ziss. Připravujeme několik diskuzních panelů, ve kterých bychom chtěli přiblížit minulost, současnost a budoucnost našeho komunitního židovského života a společně si vzpomínat. Ve spolupráci s Židovskou obcí Praha a Brno pro vás plánujeme slavnostní Šabat a věříme, že účast rabínů Sidona, Kollera, Narrova a jiných bude zajímavým a inspirativním zpestřením. Kromě šábesových tradic si chceme připomenout letošní Maharalovo výročí a využít přítomnosti fundovaných osob a dozvědět se o něm víc.

Registrace účastníků

Registrace probíhá přes internetové stránky www.cr-sr.com, kde naleznete registrační formulář. Odtud nám ho můžete přímo odeslat. Přihlásit se můžete **nejpozději do pondělí 21. dubna 2008**.

Cena a způsob platby

Nocleh: 560 Kč (osoba/den), plná penze: 360 Kč (osoba/den). Přesnou cenu za celý seminář s plnou penzí brzy zveřejníme na www.cr-sr.com. Platby (jen v CZK) zasílejte na účet číslo **2111924379/0800**, variabilní symbol: datum

narození ve tvaru **ddmmrrrr**. Pozor: do zprávy pro příjemce napište své **jméno!** Na rozšířeném zasedání prezidia Federace židovských obcí deklarovaly některé obce a spolky **možnost finanční podpory** (formou zpětného proplacení částí nákladů) pro své členy, kteří se semináře ČR-SR zúčastní. O této možnosti se, prosím, informujte přímo u obce nebo spolku, jejichž jste členem.

Upozornění

Počet lůžek je limitovaný na 125. Při přijímání registrací budou upřednostňováni a) zájemci o celý seminář (ne jen část),

b) zájemci, od nichž dříve obdržíme registraci i platbu.

Zájemci o košer stravu si ji mohou objednat na info@cr-sr.com. S dotazy týkajícími se registrací a plateb se obračtejte na info@cr-sr.com (Helena Vaňková, koordinátorka pro registrace a platby).

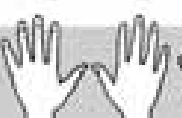
Veškeré další informace o semináři ČR-SR naleznete na www.cr-sr.com, kde budou průběžně doplňovány a aktualizovány.

Těšíme se na vaši účast!

Za organizační tým **Peter Győri**

Za Federaci židovských obcí **Jiří Daníček**

Seminář se bude konat v termínu 7.–11. května 2008 v Blansku.

O PESACHU a RODINĚ

Během minulého roku jsme se zabývali slavením svátků v rodině, doma. Snad jsme vycházeli ze správné představy, že je třeba dát nějakou inspiraci již existující rodině. Obě autorky mají fungující rodinu, je to pro ně tedy samozřejmé a nijak se tématem rodiny nezabývaly. Snad jsme vycházely z představy, která není tak úplně správná, že fungující rodina je samozřejmostí. Pochopitelně víme, že fungující rodina samozřejmostí není, ale aby takovou byla, je třeba na tom velmi pilně a neustále pracovat.

Jako Židé máme obrovskou výhodu, totiž dostatek informací, které jsou ověřené staletími o tom, jak si hledat partnera/partnerku a jak fungovat coby mladý pár, jak se chovat, když přijdou děti, jak je vychovávat až do jejich dospělosti a jak se postavit k postupům stárnutí, stáří a umírání. Je-li tolik pravidel pro celý životní cyklus, znamená to, že je třeba rodinu založit, a to je také první přikázání (micva) – Genesis 1,28: „peru urvu“, která se týká mužů a je zárukou pokračování židovského života zde na zemi. Proto je tak důležité nejen děti přivést na svět, ale poskytnout jim také výchovu, která jim umožní dodržovat zákony Tóry a pokračovat v nepřerušované tradici. Tento nelehký úkol výchovy a předání tradice se týká všech, mužů i žen, a odpovědnost za něj máme pouze před Bohem. O tom, jak důležité vědomí pokračování je v naší tradici, jsme se dozvěděli v knize Berešit, která je mimo jiné příběhem rodin našich praotců, a kde je také jako první uvedena micva o pokračování lidského rodu. Na modelech rodin našich praotců se můžeme učit vše, co nás během života může potkat – jak těžké je najít partnera, jaké problémy mohou nastat ve výchově dětí, jak důležité je neztrácet naději, když vytoužené potomstvo nepřichází, jak důležité je být připraven na konec života a jakou úctou jsme povinováni mrtvému. V knize Šemot (2. kniha Mojžíšova) Mojžíš potvrzuje v otázce vyjití z Egypta, že bez rodin není možné sloužit Bohu, když na nabídku faraóna, aby odešli sloužit Bohu pouze muži, odpovídá (Ex. 10,9): „Půjdem se svou mládeží i se starci, půjdem se svými syny i dcerami, se svým bravem i skotem, neboť máme slavnost Hospodinovu.“ Znamená to tedy, že není oslavy bez rodiny a pochopitelně bez jídla, čímž je myšlen brav a skot. Možná, že se někdo zarazí nad tím, že zde není řeč o manželkách. Jestliže jsou připomenuty dcery, proč Tóra nepřipomíná také manželky. Jak víme, v Knize Berešit (Gen 3,24) je napsáno: „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“ Tóra se vyjadřuje vždy velmi jasně a ve stručnosti, proto není třeba již zdůrazňovat, že žena k muži patří a tím pádem sdílí jeho

osud, radost a starost. Se stejným postojem se setkáváme i při ustanovení Deseti přikázání, kdy ve čtvrtém přikázání týkajícího se šabaty nenalezneme zmínku o manželce, protože je samozřejmé, že se jedná o část mužova já. Zatímco v přikázání následujícím o úctě k rodičům je jasně řečeno: „Cti svého otce i matku...“ Z výše řečeného jasně vyplývá, že všechny povinnosti týkající se rodinného života manželé spolu sdílejí. Jedním ze svátků, které mají velmi rodinný charakter, kdy se jeden z manželů bez druhého neobejde, je právě Pesach, a zejména pak sederová večeře.

Muž má za povinnost předat duchovní tradici synovi, ovšem bez podmínek, které jsou připraveny zpravidla ženou, je tato funkce nesplnitelná. A právě síla rodinné tradice Pesachu je jedním z důkazů důležitosti fungování rodiny. V druhé polovině 20. století se na mnoha místech v Evropě konaly převážně veřejné sedery pro ty, kdo z rodin zbylí, anebo pro ty, kdo neuměli anebo nemohli seder připravit doma. Situace se pomalu mění a mnoho lidí i v Praze hledá alternativu k veřejnému sederu, který je v jistém smyslu i společenskou událostí, spíše seder rodinný, který umožňuje naplnit doslova a podle dané situace ono přikázání o předání židovské tradice. Je zajímavé, že právě Pesach snad více než Roš ha-šana a jiné svátky se podařilo uchovat v povědomí Židů bývalého SSSR, kde jinak byly

náboženské tradice jednak tvrdě potlačovány a mnohými Židy také zavrhnuty. Ovšem macesy na Pesach se objevily i tam, kde by se to nejméně čekalo, protože se vždycky našla nějaká babička, která se postarala o to, aby rodinná tradice pokračovala. Pro mnoho takových Židů je právě Pesach jediným momentem, kdy se předávala rodinná tradice o židovském původu.

Měsíc nisan je považován také za jeden z měsíců, kterými začíná nový rok, v tomto případě rok pro určení vlády krále. Ne náhodou si od tohoto nového měsíce budeme

povídat trochu více o rodině, nejen jako o záruce pokračování židovské tradice, ale i o tom, jak se závažné momenty rodinného života oslavují a co k nim neodmyslitelně patří. Pro začátek si připomeňme, že důležitost nalezení správného partnera pro život je jasná i ze slov, když se mluví o založení rodiny, hovoří se o בנין בית (stavbě domu). Stejně slovního spojení používáme, když se v modlitbách obracíme k Bohu a prosíme ho o znovuvybudování Chrámu v Jeruzalémě. Jinými slovy, zakládáme-li rodinu, měli bychom si být vědomi toho, že tak trochu stavíme i Chrám, a nikdo nepochybuje o tom, že v Chrámu vládla atmosféra radosti, důstojnosti a duchovní pohody, na stejných základech bychom měli stavět i své domy.

► Hana Mayerová

čtení pro děti a jejich rodiče

ŠMERLŮV SEDER

B bylo už dávno po půlnoci první pesachové noci a velký chasidský rebe Levi Jicchak z Berdičeva právě dokončil pesachový seder se svými žáky. Recitovali Hagadu, vyprávěli si příběh vyvedení z Egypta a diskutovali o hlubším významu jednotlivých částí tohoto příběhu; vypili čtyři poháry vína, namáčeli karpas ve slané vodě a hořké byliny v charosetu, jedli macesy, korech a afikoman, zpívali oslavné a děkované žalmy – všechno přesně podle zákona.

Žáci rabiho Leviho Jicchaka se již v minulosti zúčastnili mnoha jeho sederů, ale tento je všechny překonal. Rebe i všichni, kdo tu byli s ním, se cítili uneseni do jiného světa, jakoby se povznegli nad svá tělesná omezení a vznesli se do světa čisté božskosti.

Najednou se místnost naplnila dunivým zvukem, jako by zahřmělo a z nitra bouře pronesl hrozivý hlas: „Seder Leviho Jicchaka B-ha potěšil, ale v Berdičevu je Žid jménem Krejčík Šmerl, jehož seder dosáhl ještě vyšší úrovně!“

Rebe se rozhlédl kolem sebe. Bylo zřejmé, že pouze on slyšel nebeský hlas.

„Slyšel tu někdo o cadikovi (spravedlivém a zbožném), kterému říkají Krejčík Šmerl?“ zeptal se svých chasidů. Nikdo o nikom takovém neslyšel.

Po několika minutách mlčení jeden ze starších chasidů nesměle řekl: „Je tu v Berdičevu jeden Šmerl, o kterém vím, a tak před třiceti lety býval krejčím, ale ten rozhodně není žádný cadik. Po pravdě k tomu má pěkně daleko. Říkají mu teď Opilec Šmerl a žije se ženou ve staré dřevěné bedně blízko železničních kolejí.“

Rabi Levi Jicchak si pomyslel: „Aha, to musí být jeden ze skrytých cadikim. A žije přímo zde, v Berdičevu, a já jsem o něm nic nevěděl!“

Byly dvě hodiny ráno, když Rebe stanul na prahu Šmerlový staré boudy.

Na jeho tiché zaklepání otevřela stará žena. „Dobrý jom tov (sváteční den)!“ řekl rabi Levi Jicchak potichu. „Odpusť mi, prosím, že přicházím v tak pozdní hodinu. Je tvůj muž doma?“

„Dobrý jom tov,“ odpověděla žena. „Počkej minutku, Rebe, hned to bude.“ Zmizela uvnitř domu a vzápětí bylo slyšet nezaměnitelný zvuk vody, napouštěné do kýble. Pak minuta nebo dvě ticha a najednou... šplouch! Vychrstla kýbl vody na svého spícího manžela.

„Áááá! Oj! Kde to jsem? Oj vej!“ vykřikl muž a pak bylo slyšet jeho ženu: „Vstávej, ochlasto! Rebe tě přišel potrestat! Vstávej, ty budížkníchemu!“

Ubohý Šmerl se celý promočený dopotácel ke dveřím. Když viděl, že to je opravdu Rebe, kdo stojí uprostřed noci u jeho dveří, padl mu k nohám a začal plakat: „Prosím,

Rebe, netrestej mě. Já za to nemůžu... Já jsem to líp neuměl... Prosím, měj slitováním...“

Berdičevský Rebe byl tou bizarní scénou zcela ohromen. Je možné, že tohle byl muž, jehož seder byl vznešenější než jeho vlastní?

Sklonil se, pomohl ubohému Šmerlovi na nohy a řekl: „Poslouchej, Šmerle, nepřišel jsem tě potrestat. Vlastně ani nevím, o čem to tu mluvíš. Prosím, pozvi mě dál, sedneme si, chci se tě jenom na něco zeptat. Jdi se převléknout do něčeho suchého a promluvíme si.“

O chvíli později už seděli proti sobě u Šmerlova malého stolu. Rebe se na něj laskavě podíval a řekl: „Poslyš, Šmerle, chtěl bych, abys mi vyprávěl, jak jsi včera večer vedl seder. Neboj se, slibuju, že tě nebudu trestat.“

„Oj!“ zasténal Šmerl a začal znovu plakat. „Ten můj seder! Ale rebe, já jsem to opravdu líp neuměl... oj!“

Pak se pomalu uklidnil a začal vyprávět: „Brzy ráno, tedy... včera ráno si jdu po ulici a najednou vidím, že všichni hrozně spěchají. Tenhle nese přes rameno koště, tamten nějakou krabici, jiný zas něco jiného, všichni někam běží – kromě mě. Tak jsem zastavil jednoho známého a zeptal se ho: ‚Kam se všichni ženou? Kam všichni běží?‘ A on mi povídá: ‚Ach, Šmerle, to jsi tak opilý, že jsi zapomněl, že dneska večer je Pesach? Pesach! Pamatuješ si vůbec, co je Pesach?‘ Zkusil jsem si vzpomenout, ale hlava nechtěla pracovat. Pesach, Pesach... nemůžu si vzpomenout. Ale zní mi to jako něco hodně důležitého; vzpomínám si na něco o macesech... a o Egyptě. ‚Prosím,‘ řekl jsem tomu muži, ‚buď tak laskavý a řekni mi, co to je.‘ Podíval se na mě udiveně a odpověděl: ‚Šmerle, dnes

večer musíš udělat seder. Víš přece – recitovat Hagadu, sníst tři macesy, hořké byliny, vypít čtyři poháry vína – to se ti bude líbit,‘ řekl a smutně se usmál. ‚Ale asi se ti už nebude líbit, že se musíš osm dní obejít bez vodky...‘ ‚Osm dní!‘ vykřikl jsem. ‚Proč? Proč nemůžu osm dní pít?‘ Celý jsem se roztrásl a začal se pomalu rozpomínat. ‚Protože to je zákon!‘ odpověděl mi ten muž. ‚Po osm dní, jestliže jsi Žid, nevezmeš do úst žádný chámeč (kvašené). A vodka je chámeč. Jestli to nevydržíš osm dní, pak snad abych ses odstěhoval do Izraele, tam mají chameč zakázaný jenom sedm dní...‘ zasmál se.

Byl jsem v šoku. Žádná vodka, osm dní! Běžel jsem rychle domů, vzal všechny svoje peníze, koupil si láhev vodky, nalil si postupně osm velkých pohárů, pěkně jeden za druhým a všechny je vypil... a doufal, že mi to pomůže přežít ty svátky.

Další věc, na kterou si vzpomínám, je potom až to, jak mi žena vychrstla na hlavu kýbl vody – však jsi viděl, jak to dělá – a začala křičet: ‚Šmerle, ty lenochu! Ty opilče! Ty budížkníchemu! Všichni Židi na celém světě dělají dneska večer seder a ty tu ležíš jako dobytek. Vstaň a dělej seder!‘

Tak jsem se nějak postavil na nohy, převlékl se do suchých šatů a posadil se ke krásně prostřenému stolu. Svíčky jasně svítily a talíře a příbory se tak krásně leskly. Všechno bylo jako nové, čisté. Cítil jsem se najednou úplně jinak, skoro svatě. Na stole byly macesy a víno a přede mnou otevřená Hagada. Moje žena dokonce připravila sederový talíř se všemi věcmi tak, jak si to pamatovala z domu svého otce. Ona sama seděla naproti mně, jako královna, a dokonce se usmívala. Všechno to bylo tak krásné.

Ale pak jsem si uvědomil, že nevím, co dělat. Vodka mi pořád ještě motala hlavu, ale po pravdě, Rebe, ani kdybych byl střízlivý, nevěděl bych, jak se dělat seder.

A tak jsem zval velkou mísu a všechno dal do ní. Tři macesy, hořké byliny, talíř charosetu, všechny ty drobné věci, které moje žena připravila na sederový talíř, nalil jsem tam čtyři poháry vína a všechno to promíchal.

Pak jsem tu svoji sederovou mísu zvedl a začal mluvit k B-hu, tak jako teď mluvím k tobě. Povídám: ‚B-že, poslyš... neznám Tě, ale Ty znáš mě. Víš, že když mi zabili otce, musel jsem pořád tvrdě pracovat a neměl jsem nikdy možnost studovat, že jo? A tak neumím číst tuhle knížku, vlastně neumím vůbec číst! A netuším, co mám dělat se všemi těmi věcmi tady. Ale jednu věc vím... vím, že kdysi dávno jsi poslal Mojžíše, aby nás vyvedl z Egypta, a jsem si jistý, že jednou pošleš Mesiáše, aby nás vyvedl ze vši té mizérie, ve které žijeme!‘ A pak jsem to celé hodil do sebe.“

► Tuvia Bolton (www.chabad.org)

tragédie soluňských Židů

Němečtí agenti v soluni

Pro řecké Židy, stejně jako pro jejich řecké spoluobčany, započala válka 28. října 1940 (v den jejich státního svátku), kdy země byla napadena fašistickou Itálií. V důsledku odhodlanosti řecké armády a vlasteneckého nadšení drtivé většiny obyvatelstva čekal agresora v následujících týdnech a měsících místo očekávaného snadného vítězství pouze potupný neúspěch a ústup nejen z řeckého území, ale i z celé jižní Albánie. K vojenským úspěchům nad Itálii svým dílem přispěli také řečtí Židé. Necelých třináct tisíc Židů bylo mobilizováno do armády a kolem čtyř tisíc nasazeno přímo do bojových akcí. Přes 500 jich v boji padlo. Jedním z nejvýznamnějších hrdinů albánského tažení byl plukovník Mordechaj Frizis, který pocházel z prostředí helenizovaných Židů. Byl prvním vysokým důstojníkem řecké armády, který položil život v zápase proti italskému fašismu.

Německý vojenský úder proti Řecku začal 6. dubna 1941 s cílem napomoci Itálii. Zvrátil dosavadní vojenské výsledky a zanedlouho vyústil v porážku a kapitulaci řecké armády. Hitlerovské Německo svěřilo většinu jeho území do správy svým dvěma spojencům – Itálii a Bulharsku, Němci zůstali pouze v oblastech, které pokládali ze strategického hlediska za nejdůležitější. Tou byla bohužel i Soluň (v té době zde žily dvě třetiny řeckých Židů), kterou si nacisté ponechali pod svou přímou správou.

K provádění prvních protizidovských opatření přistoupili představitelé hitlerovského Německa již v dubnu 1941. S okamžitou platností zakázali vydávání tamních židovských novin, schválili znovuzahájení činnosti protizidovské organizace EEE, sesadili dosavadní soluňskou městskou židovskou radu, obsadili vily a byty bohatých židovských občanů, začali si присvojovat majetek židovských obcí, institucí (soluňská nemocnice Hirsch), všichni židov-

ští občané museli odevzdat rozhlasové přijímače. Soluňští Židé nebyli na osud, který je potkal, připraveni. Neměli tušení, že němečtí agenti prováděli systematický soupis židovských obcí v Řecku (lidí, cenností i majetku) již od roku 1937. Tehdy přijel do Atén Hanz Regner, jehož matka byla Řekyně. Hovořil řecky i anglicky a vydával se za britského Žida Williama Lionse. Jeho síť třiceti agentů sestavila zevrubný přehled řeckého židov-

Z více než třiceti soluňských synagog přežila válku pouze jediná, v níž byl sklad Mezinárodního červeného kříže.
foto: www.isjm.org

stva, a proto když v červenci 1941 (podle Hradečného) nebo v září 1942 (podle Mizhigleniho) přijelo Sonderkommando Rosenberg do Soluně, věděli přesně kde, co a koho najdou. Komando zabavovalo sbírky knih, dokumenty, archivy židovských obcí i posvátné manuskripty, jimiž byla soluňská židovská obec proslulá (většina těchto archivů odvezených do Německa se v současné době nachází v Moskvě a malá část se našla v pražském Státním ústředním archivu). Náklady na pobyt tohoto komanda musela hradit ze svých prostředků soluňská židovská komunita.

Přestože němečtí nacisté v průběhu patnácti měsíců své okupační vlády uskutečnili řadu diskriminačních kroků vůči Židům, nepřistoupili zde ještě až do července 1942 k uplatnění žádného ze svých protizidovských rasových zákonů. Tato okolnost, spolu s ujištěním představitelů loutkové řecké vlády, že s Židy bude v Řecku nakládáno stejným způsobem jako s jejich spoluobčany, a že jejich osud bude po skončení války upraven v rámci nového uspořádání

Evropy, přispívala k vytváření falešných iluzí (i mezi nejvíce ohroženými soluňskými Židy), že se jim podaří přečkat válku a dožít se míru. Počáteční umírněnější přístup nacistů rozhodně nevyplýval z německého, tzv. konečného řešení židovské otázky, ale byl ve skutečnosti jen dočasným manévrem podmíněným konkrétní situací v Řecku. Německý okupační režim zaujímal tyto postoje také proto, aby před řeckými Židy utajil své přípravy na chystaný brutální zásah proti nim, a aby u nich vyvolal klamnou představu o možnosti přetrvání dosavadního stavu. Současně využíval zmíněného klidového období k tomu, aby přesvědčil spojenecké země – Itálii a Bulharsko – o tom, že by měli svou politiku vůči Židům beze zbytku přizpůsobit německým pokynům. Toto se jim však povedlo pouze v případě Bulharska. Fašistická Itálie naproti tomu s velkou rozhodností a se značným úspěchem odolávala v tomto směru německým tlakům a setrvala ve vztahu k řeckým Židům ve své dosavadní tolerantní linii. Jejím praktickým vyjádřením byla nejen absence protizidovských kroků ze strany italské okupační správy, ale dokonce i snaha ulehčit situaci těch, kteří se nacházeli v přímém područí hitlerovského Německa. Italští diplomaté vystupovali nejvíce na ochranu osob, které si podržely italské občanství a v individuálních případech vystavovali tyto doklady i ostatním Židům nebo napomáhali k útěku do italského okupačního pásma.

Krvavá předehra

Jednoho červencového dne roku 1942 nařídil dr. Max Merten, zkorumpovaný nejvyšší úředník Soluně, aby se všichni Židé mužského pohlaví ve věku 18–45 let shromáždili v osm ráno na náměstí Eleferios. Němci si přáli vybrat několik tisíc lidí na nucené práce v okolí Soluně. Devět tisíc Židů se muselo účastnit šest a půl hodiny ▶

Dieter Wisliceny byl za svou válečnou činnost odsouzen a popraven.
foto: www.telegraph.co.uk

Alois Brunner se potrestání zcela vyhnul.
foto: www.holokauszt-magyarorszagon.hu

► trvajících gymnastického výcviku, při němž byli bití, stváni psy a mnozí zastřeleni. Poté se mohli rozejít, ale prvních 150 metrů museli lézt po čtyřech nebo se válet. V následujících dnech desítky mužů zemřely na krvácení do mozku a záněty mozkových blan. Většina z nich byla hromadně odeslána na stavební práce do dolů a kamenolomů. Podmínky, za kterých museli pracovat, byly nelidské a strava sestávala z 300 g chleba a vodové polévky. Po dvou měsících byla až dvanáctiprocentní úmrtnost. Představitelé německého vojenského velení dospěli brzy k názoru, že experiment s nuceným nasazením Židů na fyzicky namáhavé těžební a opevňovací práce nepřináší očekávaný užitek. Vyslovili proto ochotu uzavřít se zástupci soluňské židovské obce dohodu o finančním vykoupení. Dr. Max Merten podmiňoval toto vykoupení zaplacením horentní sumy 3,5 miliardy tehdejších drachem, ačkoliv si byl dobře vědom, že židovská komunita není schopna tomuto nesmyslnému požadavku vyhovět. Po jisté době tedy tuto sumu snížil na 2,5 miliardy drachem a zbývající dlužný obnos požadoval uhradit předáním rozsáhlého židovského hřbitova v Soluni, který bude vyvlastněn a využit pro potřeby německých ozbrojených sil. Přestože se Mertenův návrh setkal mezi soluňskými Židy s odmítavou odezvou, rada židovské obce po bouřlivé diskusi dospěla k rozhodnutí, že je v zájmu záchrany života nasazených mužů nutné na tento návrh přistoupit. Sám Merten našel naivního partnera v osobě soluňského vrchního rabína Zeviho Koretze, který se sklonil před každým jeho požadavkem. Všechny mramorové desky ze hřbitova byly rozřezány a použity na výstavbu veřejných lázní, bazénu pro Němce a chodníků, po nichž chodí řecká veřejnost i turisté v Soluni dodnes.

Konečné řešení

V prosinci 1942 bylo přijato rozhodnutí o konečném řešení židovské otázky v Řecku, tzv. přesídlení do uzavřených prostor, kde budou pracovat pro Říši. Za účelem provedení totální a rychlé očisty od Židů byl do Soluně vyslán v únoru 1943 speciální tým pro židovské záležitosti vedený Dieterem Wislicenym, který se nedlouho předtím osvědčil při „řešení“ židovské otázky na území Slovenského štátu. Jeho pravou rukou byl neblaze proslulý zločinec a sadista Alois Brunner. Již 6. února 1943 (v den příjezdu Wislicenyho) předal Max Merten židovské obci rozkaz, že do 25. února 1943 musí nosit

všichni soluňští Židé zvláštní označení a stejně tak musí být označeny v němčině a řečtině jejich obchody, kanceláře a podniky. Židé nemohli od této chvíle bez zvláštního povolení opustit místo svého bydliště, nesměli používat hromadnou dopravu, telefonovat, po setmění vycházet na ulici. Na konci února 1943 pak museli opustit svá dosavadní obydlí a přemístit se do zřízených ghatt, z nichž od 6. března neměli právo vůbec vycházet (Ghetto Kalamaria a Ghetto Baron Hirsch). K důslednému dodržování těchto nařízení napomáhali nacistům nejen jejich řečtí kolaboranti, ale i pomocníci z řad samotných Židů, z nichž byla například vytvořena židovská pořádková milice. Jejím řízením byl pověřen jeden z nejnebezpečnějších židovských zrádců Josef Albala.

Příprava nacistů na konečné řešení židovské otázky probíhala způsobem, který měl uklidnit narůstající neklid židovské komunity a zabránit tomu, aby se zoufalství nemohlo změnit v projev odporu. Wisliceny, Brunner i Merten proto do poslední chvíle skrývali před veřejností své pravé úmysly. Při soustředění Židů do ghatt se například pokoušeli vyvolat dojem, že toto opatření vyústí ve vytvoření autonomních židovských okrsků. K dezorientaci příslušníků židovské komunity využili i chování rabína Koretze a jeho spolupracovníků ve vedení soluňské židovské obce, kteří téměř do poslední chvíle věřili, že katastrofu odvrátí horlivým plněním nacistických příkazů.

Nacistická operace očisty ve skutečnosti již tehdy vstoupila do závěrečné fáze svého děsivého uskutečnění – k zahájení transportů do vyhlazovacích táborů v Osvětimi. Pravý smysl tohoto kroku měla zastřít tvrzení o tom, že řečtí Židé budou přestěhováni za svými souvěrci na území Polska, kde naleznou optimální podmínky pro svou další existenci. Přestože se rabín Koretz snažil v poslední chvíli uprosit Wislicenyho, aby byli Židé použiti ve prospěch německé branné moci na řeckém území, byl dne 15. 3. 1943 ze soluňského nádraží (vedle ghetta Baron Hirsch) vypraven první vlakový transport s 2600 osobami. Postup nacistů, kteří obdobným způsobem pokračovali velmi rychle a do konce března odbavili další čtyři transporty, vyvolal v řecké veřejnosti velké pohoršení. Představitelé exilové vlády domácího levicového i pravicového odboje ostře odsoudili protizidovskou politiku. Proti deportacím Židů protestovala i řecká ortodoxně křesťanská církev, včetně nejvyššího soluňského metropolitů Genadije.

Deportace Židů ze Soluně pokračovala s největší rychlostí a v následujících měsících pod řízením Wislicenyho špela v létě 1943 ke konci. Celkově bylo ze Soluně vypraveno 20 vlakových transportů (podle Hradečného) nebo „jen“ 19 (podle Židovského muzea v Soluni). Všechny, až na jeden, směřovaly do Osvětimi-Birkenau, kam přijelo 46 až 48,5 tisíc Židů. Jediný transport směřoval do koncentračního tábora Bergen-Belzen. Byl to tzv. protekční transport, ve kterém bylo mnoho židovských kolaborantů, kteří nacistům pomáhali, včetně proslulého Josefa Albaly a vedoucích činitelů soluňské židovské obce v čele s vrchním rabínem Koretzem, jeho rodinou a 367 držiteli pasů neutrálního Španělska (z tábora byli propuštěni 7. 2. 1944 a odjeli do Španělska).

O veškerý nemovitý majetek deportovaných Židů měl oficiálně pečovat Úřad pro správu židovského majetku. Ve skutečnosti o něm opět rozhodoval Max Merten. Německá vojenská zpráva v čele s Mertenem postoupila velký počet domů, obchodů, dílen, továren a dalších židovských nemovitostí spolu s jejich zařízeními za nízký peníz řeckým kolaborantům. Významnou část využila i pro své potřeby nebo je programově zničila s cílem vyhladit jakékoliv stopy po židovské civilizaci v Soluni. Tímto způsobem nacisté postupovali zejména v případě synagog. Z více než třiceti synagog přežila válku pouze jediná, a to jen proto, že v ní byl sklad Mezinárodního červeného kříže.

Epilog

Po válce si Židé udělali pořádek mezi sebou, židovští kolaboranti byli popraveni nebo odsouzeni k dlouholetým žalářům. Občanská válka však znemožnila ve větší míře odsoudit řecké kolaboranty. Dodnes se vede mezi soluňskými Židy vášnivá debata o úloze rabína Koretze. Největší rozladění bylo způsobeno tím, že nebyli potrestáni hlavní viníci působící na řeckém území. Wisliceny byl sice popraven, ale pouze za svou činnost v Československu, Brunner se zatčení zcela vyhnul a Merten byl v nepřítomnosti odsouzen k dlouholetému žaláři. Žil spokojeně v Německu a v roce 1959 jel do Řecka na dovolenou. Byl ale svědky odhalen, znovu odsouzen a posléze propuštěn na nátlak řecké královny Frederiky (vnučky německého císaře Viléma II.). Svou

Dokončená na straně 13

báseň a obraz – obraz a báseň

Margo Paran v Praze

V lednu 2008 navštívila Prahu Margo Paran, rodačka ze západočeské Kadaně, která od dětství žije a tvoří v Izraeli. Margo Paran přijela k zahájení výstavy svého výtvarného a zároveň básnického díla, uspořádané ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea. Její malby a grafika nepochybně zaujaly účastníky vernisáže, mezi nimiž byli i zástupci jejího rodného města. Vyjádření k jejímu dílu výtvarnému je věci odborníků, my bychom se rádi zastavili u básní, které jsou nedílnou součástí jejího výtvarného projevu.

Poezie představuje v hebrejské literatuře žánr, který patří mezi stálé prvky židovské kultury už od biblických dob. Tvorba poezie nebyla nikdy, ani při osudových zvratech židovské historie, přerušena. Básníci v diaspoře vždy reagovali na atmosféru a události své doby, ať promlouvali za svou komunitu, nebo sdělovali vlastní prožitky, ať úzce navazovali na klasické vzory starozákonních poetických knih, nebo následovali dobové styly a formy, které byly vlastní kultuře v jejich okolí. V izraelské literatuře a poezii, která se vyvíjí od roku 1948, to platí rovněž, i když po obsahové stránce postupně dochází k obratu od politického dění, od témat jako národní rozvoj a budování státu směrem k člověku,

Šla jsem ho hledat

Šla jsem ho
hledat
k přístavišti na Kišonu
brízu
stěžně
skřípající
a našla jsem
kámen
který ležel
stranou na
útesech
kde jsem hledala

Bylo to
jako
vyschlý kohoutek
i když
se na něm ukáže
maličko
vody
ihned
se vysuší

A ten kámen který jsem našla
má v sobě maličké
jamky
v nichž se snad udrží
voda

Halachti le-chapes
Překlad: Jiřina Šedinová

Šla jsem ho hledat

který hledá své místo v nové národní a státní realitě a posléze v realitě současného světa, neomezeného hranicemi jednoho státu. Stylově se zde setkáme s impresionismem, symbolismem, modernismem, ale zároveň se objevují i návraty ke starším formám pevných rytmů a struktur, jaké byly typické pro hebrejskou poezii v Sefaradu a v Itálii. Změna ve výběru témat i v uvolnění formy je zřetelná především v díle básníků, kteří začali publikovat od konce 50. let a pak v 60. letech 20. století; mezi ně náleží také Jaakov Besser, který vydal svou první sbírku veršů roku 1965 a působí již řadu let jako vedoucí redaktor literárního měsíčníku ITON 77. Právě kurs tvůrčího psaní poezie u Jaakova Bessera navštěvovala i Margo Paran a své verše začala publikovat v ITONU 77.

V díle Margo Paran jsou výtvarná a básnická složka těsně spjatá, jak svědčí samy obrazy i tři dosud vydané sbírky, ve kterých jsou verše doprovázeny reprodukcemi maleb a grafiky: „Kdysi tam u Kišonu“ (2004), „Putovat za drobnými náznaky“ (2006), „Z břicha kulatého města“ (2008). Podobně jako její učitel J. Besser používá básnička volnou formu nezátíženou pevnými rytmickými a veršovými strukturami a básně samy připomínají rámec grafických listů: sloupce veršů sestávajících z jednoho, dvou slov,

předložky nebo částice podtrhují a zesilují význam řečeného a spolu s obrazy tvoří obsahovou i formální jednotu. Ze stylu převládá ►

Modrý květ čekanky

Modrá čekanka –
– ač mi zmizela
čekám
na ni
a vytrhávám ji
z kořenů
nedovedu ji
rozpoznat
a tu
při kraji cest
se svým psem
pozdě za noci
vidím
její listy k zemi se choulící
podobné bodláčí
a tehdy
slibuji
že se naučím
střežit
modrou
čekanku
snad je to
květina
v přestrojení
snad
v úkrytu
viděla jsem
čekanku
vysoko vzrostlou za dne
i čekanku
široko se rozpínající
za noci.

Ha-oleš ha-kachol
Překlad: Martin Borýšek

tragédie...

Pokračování ze strany 11

roli sehrálo i to, že Merten disponoval kompromitujícími informacemi, které mohly zasáhnout i vysoká politická místa.

Rodina Kounijova

Můj děda, dr. Ernst Löwy z Karlových Varů, byl veteránem první světové války v hodnosti kapitána, získal mnoho vyznamenání. Jeho dcera byla provdána v Soluni za Salvatora Comnia, obchodníka s drogistickým zbožím a fotomateriály. Měli dvě děti – dceru Eriku a syna Heinze. Byla to pravděpodobně jediná židovská rodina v Soluni hovořící německy. Děda Ernest nechtěl do Soluně odjet, tvrdil, že hitlerismus je zveličován britskou propagandou.

Nakonec do Soluně odjel. V době, kdy byl na procházce, byla dcera s dětmi odvezena do Ghetta Baron Hirsch a pak transportována do Osvětimi. Život jim zachránilo jen to, že hovořili německy. Děda Ernst se mnoho měsíců ukrýval v Soluni a jednoho nedělního rána, opuštěný a deprimovaný, se přihlásil na gestapu v Soluni. Vzal si s sebou všechny medaile, které za první světové války získal jako kapitán německé armády. Postavil se před německého důstojníka a řekl: „Jsem doktor Ernst Löwy, tady jsou mé doklady, pošlete mě, prosím, za dcerou s rodinou, ať jsou kdekoliv.“ Důstojník jej přijal s úctou a řekl mu, že dceru uvidí po několikadenní cestě vlakem. Ernst Löwy byl naposledy spatřen v Osvětimi před plynovou komorou. Navzdory tomu, že v Osvětimi ztratila rodina Kounijova 22 příbuzných, nejbližší rodina (Salvator, maminka, děti Erika a Heinz) se jako jediná kompletní rodina ze soluňských Židů zachránila.

Post scriptum

Na ostrově Samos zajali Němci britského důstojníka Jicaka Perkiho. Byl to otec izraelského politika Šimona Perese. Jicak Perki se po útěku ze zajetí skrýval dlouhou dobu v jednom z ortodoxních klášterů v Řecku. S několika dalšími uprchlíky se snažil dostat do Turecka, ale byl zajat a skončil v Osvětimi. Těsně před koncem války se mu podařilo uprchnout.

Dědeček z matčiny strany nynějšího francouzského prezidenta Sarkozyho byl židovským lékařem v Soluni.

► Jiří Strnad

Modrý květ čekanky

- v obrazech i básních impresionismus, obsahem je intimní lyrika, nálady a dojmy – „těkání, putování za drobnými náznaky“, inspirace místy a lidmi, úvahy o setkáních a lidských osudech kdekoliv na světě, v Izraeli, na Rhodu, v Čechách.

Českého překladu básní, tvořících součást obrazů, které autorka vybrala pro pražskou a pak kadaňskou výstavu, se ujali studenti pátého ročníku hebraistiky na Filosofické fakultě UK. Při tlumočení obsahu se snažili zachovat všechny formální prvky tak, aby

odpovídaly křehkým impresím, a podle reakce návštěvníků vernisáže, kteří měli možnost číst verše v češtině připojené k příslušným výtvarným dílům, se jim to podařilo.

Z posledních dopisů Margo Paran vyplývá, že během svého letošního pobytu v Čechách tato malířka a básnířka načerpala nové inspirace k další tvorbě. Můžeme se tedy těšit, že její další tvorba se bude inspirovat krásou Prahy nebo krajinou kolem její rodné Kadaně.

► Jiřina Šedinová

Omluva a pozvánka

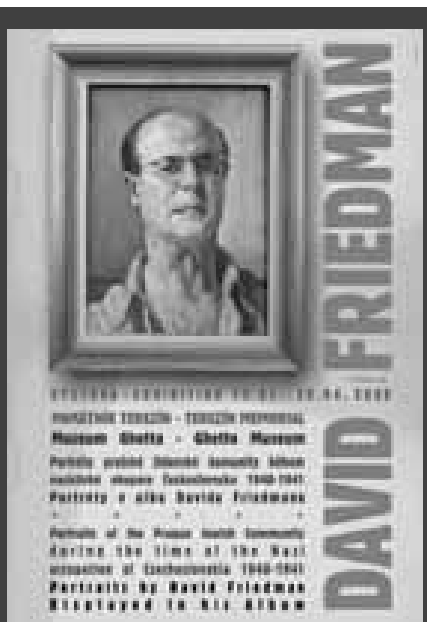
V loňském únorovém čísle (číslo 5/5767) jsme na straně 11 přinesli článek Divadlo za oponou života o divadle v terezínském ghettu. V textu byl mimo jiné použit portrét scénografa Františka Zelenky. Autorem tohoto portrétu je David Friedman, což jsme v textu opomněli uvést. Neúplný byl i odkaz na webové stránky, z nichž portrét pochází. Správně mělo být uvedeno: www.chgs.umn.edu/museum/responses/friedmann/portraits.html. Tímto se omlouváme dceři Davida Friedmanna, paní Miriam Friedman Morris, která je vlastníkem autorových práv.

Rádi bychom dále využili této příležitosti, abychom vás pozvali na výstavu portrétů, která právě probíhá v Muzeu ghetta v Terezíně:

**David Friedman:
Portréty pražské židovské
komunity během nacistické okupace Československa 1940–1941**

Výstavu je možné shlédnout do konce dubna.

red

KULTURNÍ PROGRAM DUBEN 2008

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro

tel.: 222 325 172, fax: 222 318 856

www.jewishmuseum.cz, education@jewishmuseum.cz

(Spojení: metro A, tram 18 – stanice Staroměstská; tram 17, bus 133 – stanice Právnická fakulta)

pondělí 7. 4. v 18 h

Ještě k Purimu. Koncert s purimovým povídáním, v němž účinkují **Hana Frejková** – zpěv, **Michal Hromek** – kytara. *Vstupné 60 Kč*

čtvrtek 10. 4. v 18 h

Židovská magie v talmudských dobách, jak se nám jeví především na základě zmínek obsažených v babylonském talmudu. První ze dvou přednášek **Blanky Dohnalové** (pedagog na Ludwig-Maximilian Universität v Mnichově). *Vstupné 20 Kč*

čtvrtek 17. 4. v 18 h

Blízký východ včera a dnes. Historie, současnost a souvislosti. Geografie, kultura a náboženství. **Izraelská muzea** – navštívíme společně Izraelské i Rockefellerovo muzeum, Jad vašem i méně známá místa. Cyklus přednášek **Ing. Jana Neubauera** doprovázený projekcí fotografií představuje oblasti Blízkého východu bez falešného pozlátka i černého rámu. *Vstupné 20 Kč*

středa 23. 4. v 18 h

Poselství Egona Hostovského dnešnímu čtenáři. Vzpomínkový večer ke 100. výročí narození předního českého prozaika 20. století připravila **Vlasta Skalická**. Úvod literární historik Vladimír Karfík, úryvky ze spisovatelova díla přednesou **Táňa Fischerová** a **Jan Kačer**. Součást **Bienále Kafka / Borges – Praha / Buenos Aires**; ve spolupráci se Společností Franze Kafky. *Vstupné 20 Kč*

čtvrtek 24. 4. v 18 h

Pojďme spolu do muzea... Povídání s pracovnicí Židovského muzea v Praze o jejich práci doplněné zajímavými ukázkami. **Část 3. – židovské dějiny a judaistika.** **Iveta Cermanová, Alexandr Putík** – historici, judaisté. Moderuje **Petr Brod**. *Vstupné 20 Kč*

pondělí 28. 4. v 18 h

PhDr. Helena Nosková, CSc. (Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR). **Vztah poválečného Československa k menšinám: od demokratizace k sovětizaci.** Přednáška z cyklu Židovská menšina v Československu v poválečných letech. *Vstupné 20 Kč*

úterý 29. 4. v 18 h

Ivan Prokop: Devět židovských cest – procházky po památkách Čech, Moravy a Slezska. Vernisáž výstavy fotografií, které vznikly jako ilustrace k připravovanému obrazovému průvodci **Jiřiny Chrastilové** (nakladatelství Paseka), mapující prolínání židovské a křesťanské kultury na území naší republiky. Součást **Bienále Kafka / Borges – Praha / Buenos Aires**; ve spolupráci se Společností Franze Kafky. *Občerstvení*

středa 30. 4. v 18 h

Ženy v bibli, ženy dnes. Díl XIV. Šechína, Chochma, Levana, Lilít: Hledání ženského božství v židovském feminizmu. Hrdinky Tanachu v podání tradičních rabínských komentátorů a současných feministických ko-

mentátorek. Jak se změní vnímání hrdinky a jejího příběhu, když do procesu interpretace vstoupí ženy? Cyklus přednášek hebraistky **Terezie Dubinové, Ph.D.**

Vstupné 20 Kč

NEDELNÍ PROGRAM PRO DĚTI A JEJICH RODIČE:

13. dubna 2008 ve 14 h

Arjeho kamarád Mojžíš má velký úkol (Pesach). Prohlídka: Španělská synagoga, Klausová synagoga.

Jednotné vstupné 40 Kč

VÝSTAVY VE VKC:

Přerušená modlitba – výstava obrazů **Sylvy Chludilové** zachycující atmosféru starého židovského Mikulova. Od 28. února do 25. dubna 2008.

Ivan Prokop: Devět židovských cest – procházky po památkách Čech, Moravy a Slezska. Výstava fotografií. Od 30. dubna do 27. června 2008.

Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí a Zmizelí sousedé Pocta dětským obětím holocaustu – stálá expozice kopií putovních výstav VKC. (Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost po-čt 10–16 h, pá 10–15 h. Oba sály jsou přístupné vždy 20 minut před zahájením programu. 15 minut po začátku programu není vstup do VKC povolen.)

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno, tel.: 544 509 651, fax: 544 509 652
www.jewishmuseum.cz/brno, brno@jewishmuseum.cz

úterý 8. 4. v 19 h: Uta z Naumburku (1975). Pozoruhodná a dnes již neznámá rozhlasová hra Zdeňka Urbánka před posluchačem rozvíjí zajímavý konflikt dvou myšlenkových světů, časových rovin i etických hledisek, z cyklu Desetkrát Josef Červinka. V rozhlasové nahrávce účinkují J. Tvrzníková, J. Triska a další. Uvádí **Mgr. Přemysl Hnilička**. *Vstupné 20 Kč*

úterý 15. 4. v 19 h: Kurt Weill. Muž, jehož nejslavnější písní se stal ve spolupráci s Bertoldem Brechtem hit své doby – Mackie Messer. Další díl z cyklu poslechových pořadů „Hudebníci z diaspor“ s podtitulem „Slavní židovští skladatelé Broadwaye a Hollywoodu“ uvede **MgA. Jan Beránek**. *Vstupné 20 Kč*

úterý 22. 4. v 19 h: Jak se žije českým ortodoxním Židům v současném Izraeli? Přednáška **Shlomo Kučery**, českého studenta ješivy v Izraeli. Jaké mohou být důvody odchodu do zahraničí? Jak vypadá všední obyčejný den muže, který si jako svou víru zvolil judaismus? *Vstupné 20 Kč*

neděle 27. 4. v 15 h: Pesach. Tento významný židovský svátek se někdy časově překrývá s křesťanskými Velikonocemi, a proto bývá mylně označován jako „židovské Velikonoce“. Přijďte tedy s námi hravým způsobem odhalit pravý význam Pesachu, připomínajícího odchod Židů z Egypta pod vedením Mojžíše, a také poznat, jak Židé tento svátek slaví. Dílna pro děti od 6 let s doprovodem. *Vstupné 30 Kč*

VÝSTAVY:

Celý měsíc duben můžete v sále zhlédnout výstavu nazvanou **Dopisy z nacistických koncentračních táborů a věznic**. Jedná se o část z filatelistické sbírky pana Valentina Schiebla, předsedy Klubu filatelistů Alfonse Muchy.

Židovská obec Brno ve spolupráci s brněnskou pobočkou Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze připravila v době **od 31. března do 19. dubna 2008** mimořádnou výstavu v **Křížové chodbě Nové radnice v Brně**. Výstava nese název **...dokud ta jména ještě existují** a můžete na ní spatřit náhrobky židovského hřbitova z Šafova v grafickém díle japonského umělce Kunita Nagaoky.

Druhý život ostravské Tóry

Uplynulo dlouhých 44 let od doby, kdy Ralph Yablon koupil v Praze stovky svítek Tóry, do této doby uložené v michelské synagoze, a přivezl je do Londýna.

Po restaurování jedna z nich, ta, která sloužila před druhou světovou válkou ostravským Židům k modlitbám, našla nový domov v synagoze v Kingstonu.

Její druhý život začal před několika lety, kdy si členové této židovské obce položili otázku, zda ještě dnes žijí v Ostravě Židé a jaká je minulost této obce a jejich členů. Začala čilá korespondence mezi Židovským muzeem v Praze, archivem města Ostravy a badateli v oblasti židovské genealogie. Koordinátorem tohoto projektu na britské straně je dodnes dr. David Lawson.

Tak povstal „Londýnský kroužek Ostraváků“, vytvořeny hlavně těmi, kteří mají v rodném listě zapsáno místo narození Ostrava a jejich potomků. Dokumentují historii židovské komunity v Moravské Ostravě, rodin žijících před válkou v tomto městě, píšou své vzpomínky, vydávají svůj Newsletter a také se jednou ročně scházejí na společném odpolední. Letos se takto setkali 16. března

v synagoze v Kingstonu. Bylo zde kolem osmdesáti osob, které reprezentovaly všechny vlny předválečné i poválečné emigrace. Úvodní slovo měl čestný host – český velvyslanec pan Jan Winkler. Následovalo komentované promítání nových dokumentů k dějinám Ostravy, které bylo sledováno s velkým zájmem. Při promítání kresby Leo Haase z období Niska, byl to portrét Oskara Liebreicha, se z šera sálu ozval hlas osmdesátileté Lydie Folkartové-Tischler: „*To je přece můj strýček!*“ Bylo to dojemné.

Po oficiální části byla několikahodinová volná zábava, ve které si účastníci prohlíželi panely, na kterých byly různé dokumenty a fotografie. Ale hlavně se vedla diskuze na různá témata mezi jednotlivci i v celých skupinách. A bylo o čem diskutovat. Mezi přítomnými byl například Oto Hornung, válečný veterán od Tobruku a jeden z nejlepších filatelistických žurnalistů na světě. Proto je také i předsedou Mezinárodní asociace filatelistických žurnalistů (AIJP). Byl zde také Jiří Rosenstein-Roden, který za druhé světové války sloužil v RAF, vnučky majitelů velkých obchodních domů v Ostravě „*RIX*“ a „*Starý Borger*“. Pan Quido Ališ donesl kroniku svého otce, který působil před vál-

kou jako mezinárodní rozhodčí v ledním hokeji a „*pískal*“ na mistrovství světa v Londýně v roce 1937 rozhodující zápas o mistrovský titul mezi Velkou Británií a Kanadou.

Vitkovická synagoga, jedna ze tří ostravských synagog. Všechny tři byly vypáleny nacisty během křišťálové noci. repro: www.Kingston-synagogue.org.uk

Příjemné odpoledne končilo, ale zdaleka nebylo vše prodiskutováno, spousta otázek zbyla na příště. Mnoho lidí se dohodlo i na individuálních setkáních, a to je dobře. Šest přítomných členů staré ostravské rodiny Salomonovičových, kteří dnes žijí nejen v Ostravě, ale i v Praze, Vídni a New Mandenu, si spokojeně řekli, jak je dobře, že Ostrava stále žije, protože Ostrava je Ostrava.

A pokud mi nevěříte, otevřete si na internetu: www.Kingston-synagogue.org.uk

► Michal Salomonovič, Ostrava

...DOKUD TA JMÉNA JEŠTĚ EXISTUJÍ

náhrobky židovského hřbitova ze Šafova v grafickém díle japonského umělce Kunita Nagaoky

Pořadatelé: Židovská obec Brno, Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze (pobočka Brno), Centre for the Future Slavonice, Institut für kulturreisistente Güter Wien

Záštita: primátor statutárního města Brna Roman Onderka

Místo: Křížová chodba Nové radnice v Brně

Doba trvání: 1.–19. dubna 2008, otevřeno denně od 9 do 16 hodin

Nejvýstižněji výstavu charakterizují vlastní slova autora, japonského výtvarníka Kunita

Nagaoky, citovaná z trojjazyčného katalogu vydaného k výstavě v letošním roce:

„*Mé umělecké sblížení se s dosud existujícími náhrobky v Šafově spojují se svým studiem tiskové grafiky. V době rychlých obrázků, fotografie a digitální dokumentace úmyslně používám jednu z nejstarších tiskařských technik, jež se nazývá Taku-Hon. Tato čínsko-japonská metoda ručního tisku, známá již od 2. století občanského letopočtu, umožňuje rozměrově přesný obtisk kamene bez poškození či zašpinění epitaфу. Každý obtisk je originální, je individuálním uměleckým dílem. Sejmutí obtisku vyžaduje meditativní koncentraci a vyzývá k vypořádání se s umíráním a se smrtí. Japonský*

papír, používaný při této technice uchovává jméno zesnulého a informace o jeho životě. Kameny zvětvávají, rozpadají se, jsou ničeny. Díky obtisku získávají jména dlouhý život na jiném médiu. Proto jsem se rozhodl pracovat s Taku-Hon, abych zdokumentoval tyto epitaфу, abych je uložil do archivu a abych je zveřejnil.

Těmito pracemi jsem chtěl přispět k připomenutí určitého úseku evropské historie. Rád bych připomněl i ztráty a jizvy. Návrat jmen zesnulých do přítomnosti je pro mne velmi naléhavou prosbou a výzvou. Tato dokumentace má být rovněž podnětem, abychom se vyrovnali s osudem, jež byl údělem lidu židovské víry.“

JOM HA-ŠOA 2008

Den vzpomínání na oběti holocaustu

Vzpomínková akce Jom ha-šoa se letos již potřetí uskuteční na náměstí Míru v Praze. Ve středu 30. dubna od 13 do 16 hodin si budou moci účastníci alespoň symbolicky připomenout oběti šoa a podílet se na čtení jejich jmen. Setkání pořádá Institut Tereziánské iniciativy, Nadační fond obětem holocaustu a Česká unie židovské mládeže. K dispozici pro veřejnost budou připraveny četné informační materiály a obsáhlá knihovnička.

Připravované doprovodné materiály a dokumenty policejního archivu budou na příbězích židovských rodin ilustrovat účinky protizidovských zákazů a nařízení v „Protektorátu Čechy a Morava“. Propagační materiály budou zvláště zaměřeny na zákazy, které omezovaly pohyb po městě či vstup do restaurací, a jejichž cílem bylo zabránit styku „árijců“ s „neárijci“ a uzavírat je v tísnivém „ghettu bez zdi“. Kalendář zvolený za symbol letošního Jom ha-šoa má symbolizovat rychlost vydávání a nepřehlednost stále se množících protizidovských nařízení.

Policejní archiv zároveň obsahuje množství dokladů o porušování protizidovských opatření a také o snaze se těmto nařízením bránit. Odboj proti nacistům nemusel mít nutně podobu ozbrojených povstání, a v širším slova smyslu k němu proto náležela i snaha o zachování vlastní důstojnosti a alespoň zdání normálního života, prosté nedodržování protizidovských nařízení či například ilegální pokusy sehnat potraviny pro rodinu. A den vzpomínání na oběti holocaustu může být důstojnou připomínkou tohoto snažení.

Další informace:

Dagmar Juráňová
Nadační fond obětem holocaustu
E-mail: juranova@fondholocaust.cz
www.fondholocaust.cz
Tel.: 224 262 563, 777 746 999

Institut Tereziánské iniciativy zveřejní na internetových stránkách www.holocaust.cz u příležitosti letošní připomínky databázi obětí šoa. Školy i široká veřejnost tak získají přístup k informacím o obětech deportací českých Židů a o dalších věznicích tereziánského ghetta. Údaje o zavražděných budou doplněny fotografiemi a dalšími dokumenty. Věříme, že publikace databáze zásadním způsobem doplní dosavadní způsoby připomínání obětí a vzdělávání o holocaustu v České republice.

Den holocaustu a hrdinství, hebrejsky „Jom ha-šoa ve ha-gvura“, je dnem, kdy se prostřednictvím občanských a náboženských obřadů vzpomíná na památku šesti milionů zavražděných Židů i na židovské hrdiny bojující proti nacistům. Tento vzpomínkový den připomíná zahájení povstání ve varšavském ghettu v roce 1943.

Všechny srdečně zveme

Muzeum Slovenského národného povstání, Slovensko-český klub a partneři projektu

vás zvou na

PROJEKT VAGÓN

ojedinělou výstavu v dobových vagónech o tragických osudech lidí v období holocaustu v letech 1939–1945

V nakladatelství P3K, které se soustavně věnuje vydávání knih se židovskou tematikou, vyšla nedávno pozoruhodná kniha, zabývající se otázkou holocaustu, respektive vyrovnávání se s ním. Jedná se již o druhé vydání tohoto titulu, nicméně stojí za to mu věnovat pozornost, zejména v měsíci, kdy si připomínáme Jom ha-šoa.

Roman Cílek: HOLOCAUST – zřetězení zla

Kniha Romana Cílka „*Holocaust – zřetězení zla*“ je mimořádná svou formou i obsahem. Osu knihy tvoří událost z roku 1964, kdy v Německu probíhal proces s obžalovaným Karlem Wolffem, bývalým SS-obergruppenführerem, generálem Waffen-SS, šéfem osobního štábu druhého muže „třetí říše“ Heinricha Himmlera a spojovacím důstojníkem SS v Hitlerově hlavním štábu.

Před soudem stanul Wolff poprvé již v roce 1949, kdy jej spojenecký tribunál odsoudil ke čtyřem rokům vězení, z nichž však nakonec byl pouhý týden. Od té doby až do začátku ledna 1962 žil tento muž v poklidu jako úspěšný obchodník a reklamní zástupce významného kolínského vydavatelství. Úvodní scéna knihy, kterou je Wolffovo zatčení mnichovskou policií v lednu 1962, dává příznačný název celé první části knihy – „Zatčení muže se skvělou pověstí“.

Je neuvěřitelné sledovat, jak po celou dobu procesu (trval přes dvanáct týdnů) číší z výpovědí jak obžalovaného, tak mnohých svědků přesvědčení, že tento muž požívá své skvělé pověsti vskutku zaslouženě, neboť se jedná o muže, který – dle svých vlastních slov – „vše, co udělal, učinil pro svou vlast, zůstal věren svým ideálům a jeho svědomí je čisté“ a navíc byl podle mnohých svědků „lidumilem, vždy ochotným pomoci, mužem šlechetným“.

Obžaloba se týkala dvou bodů: za prvé Wolffovy osobní účasti na zastřelení asi sta osob v srpnu 1941 u Minsku, za druhé pak jeho podílu na masových vyhlazovacích akcích v okupovaném Polsku v průběhu roku 1942. Souhrnně tak byl obžalovaný obviněn ze spoluúčasti na záměrném zabití více než 300 tisíc osob.

Jakoby pro ilustraci událostí, které byly jádrem obžaloby, je dějová linie sledující proces proti Wolffovi, proložena třemi příběhy obětí, a tím i očitých svědků, nacistické vyhlazovací mašinérie. I tyto příběhy jsou velmi dobře zvolené, jde o osudy v mnohém výjimečné. Prvním je příběh Richarda Glazara, jednoho z nepatrné hrstky lidí, kterým se podařilo přežít povstání a následný zánik vyhlazovacího tábora Treblinka (své vzpomínky sám sepsal v knize „Treblinka, slovo jak z dětské říkanky“). Druhým jsou fragmenty zaznamenaných vzpomínek (jež se snad měly stát základem knihy, která však nikdy nevyšla) Františka Krause, novináře, jemuž osud „dopřál“ být svědkem tolika zásadních momentů druhé světové války, jako málokomu jinému: „Viděl Hitlera v oknech berlínského říšského kancléřství těsně poté, co ho prezident Hindenburg učinil jedenadvacátým německým říšským kancléřem po Bismarckovi, viděl o něco později téhož muže triumfovat ve Vídni i v Praze, viděl Runcimena na Červeném Hrádku a Henleina v Sudetech a Eichmanna v Terezíně a Mengeleho v Osvětimi. Byl donucen jako jeden z prvních budovat terezínské ghetto a o něco později pohřbívat lidické mrtvé a ještě o něco později se přiblížit k plynovým komorám Osvětimi-Birkenau.“ A do třetice je tu rozhovor s Emou Šternovou, která prošla Osvětimí, Ravensbrückem, prací v německé zbrojní továrně i pochodem smrti. Její příběh může být pro českého čtenáře překvapivý hlavně svým začátkem: Ema Šter-

nová (rozená Eislerová) se narodila v maďarském lázeňském městečku Nagyatád a jako maďarská Židovka žila v relativním klidu a bezpečí ještě dávno v době, kdy její čeští

němečtí či polští souvěrci měli za sebou již celé roky diskriminace, transportů a cíleného vyhlazování. Jak sama říká: „Zhruba až do listopadu 1943 nikomu od nás z rodiny a ani z našeho okolí nepřišlo na mysl, že by se v nadcházejících měsících měl náš život od základů změnit tak, jak bychom si to ani v nejdívovějších snech neuměli představit.“ Putování Emy Šternové a její rodiny do míst, kde

se jejich život skutečně nenávratně změnil (a většinou i velmi rychle skončil), tak započíná teprve na jaře 1944.

A co proces s Karlem Wolffem? Po „zatčení muže se skvělou pověstí“ následuje „festival mistrné zapomnělosti“. Celá obhajoba muže, jehož Himmler oslovuje „můj drahý Vlčku“, muže, jenž se celou válku pohyboval v Hitlerově hlavním štábu, člověka, který osobně zajišťoval vlaky pro přesuny statisíců Židů do vyhlazovacích táborů, stojí na tvrzení, že o ničem nevěděl, byl oklamán, případně si nevzpomíná. Chcete-li vědět, nakolik se mnichovskému soudu podařilo vypořádat se s touto pozoruhodnou nevědomostí a zapomnělostí, a zda byl ve stíhání Karla Wolffa úspěšnější než spojenecký tribunál o téměř dvacet let dříve, můžeme vám pouze doporučit, abyste si knihu Romana Cílka přečetli. Rozhodně za to stojí.

► kwe

Jízdní řád Projektu vagón na českých nádražích

Datum	Železniční stanice
26. 3. 2008 – 4. 4. 2008	Praha Libeň
7. 4. 2008 – 11. 4. 2008	Plzeň hl. n.
14. 4. 2008 – 18. 4. 2008	České Budějovice hl. n.
28. 4. 2008 – 7. 5. 2008	Brno hl. n.
12. 5. 2008 – 16. 5. 2008	Ostrava – Svinov
19. 5. 2008 – 23. 5. 2008	Olomouc hl. n.
26. 5. 2008 – 30. 5. 2008	Rosice n. L. (Pardubice)
2. 6. 2008 – 6. 6. 2008	Hradec Králové hl. n.
9. 6. 2008 – 13. 6. 2008	Liberec hl. n.
16. 6. 2008 – 20. 6. 2008	Ústí nad Labem – západ
23. 6. 2008 – 27. 6. 2008	Bohušovice nad Ohří

Otevírací doba: denně 9–18 h

LITERATURA NEJEN S DAVIDOVOU HVĚZDOU

Informace o rezistenci československých Židů v letech druhé světové války, jejich účasti v armádách protihitlerovské koalice, ale i činnosti v politickém i partyzánském odboji nebyly z hlediska oficiální komunistické historiografie žádoucí. Dlouhotrvající „embargo“ na badatelskou činnost v této oblasti mělo být „vyváženo“ hojností kvazi odborných a populárních publicistických článků a knih o účasti Čechů a Slováků ve Svobodově armádě. Přitom se ovšem autoři zmíněných textů úzkostlivě vyhýbali tomu nejpodstatnějšímu – k přiznání, že většinu vojáků a důstojníků této armády tvořili Židé, volynští Češi či utečenci z Podkarpatské Ukrajiny. Druhým, také nezmiňovaným, ale velmi důležitým faktem byla skutečnost, že tisíce lidí bylo zařazeno do stavu „naší východní armády“ teprve poté, kdy byli na zásah československých úřadů propuštěni z pracovních táborů (gulagů), kde byli zcela bezdůvodně internováni. Čs. vojsko na východě bylo nekriticky glorifikováno, existence odboje na Západě byla zmiňována jen velmi okrajově a přezíravě. O významné účasti Židů v zahraničních armádách se ale nepsalo vůbec. Veřejnost měla přijmout pocit, že Židé reagovali na svou perzekuci zcela trpně. Z této falešné premisy měl vyplývat závěr, že Židé nejsou schopni aktivní obrany, nehodí se pro službu v armádě a navíc nemají dostatek potřebného vlastenectví.

Částečnou úlohu v nápravě této dezinterpretace představovala mezinárodní konference „Židé v boji a odboji – Rezistence československých Židů v letech druhé světové války“ upořádaná 17.–18. 10. 2006 Historickým ústavem AV ČR. Sborník z konference uspořádaný PhDr. Zlaticou Zudovou-Leškovou, CSc., vyšel na konci loňského roku.

ŽIDÉ V BOJI A ODBOJI, Sborník příspěvků, Historický ústav AV ČR, Praha 2007

Podobně jako nebylo vhodné psát o aktivní účasti Židů ve válečném úsilí spojenců, nebylo ani myslitelné zabývat se faktem, že mnoho československých občanů sloužilo ve Wehrmachtu. Proč tomu tak bylo a jaké byly osudy těchto lidí, částečně osvětluje publikace

Františka Emmerta „*Češi ve Wehrmachtu*“. Skutečnost, že tisíce vojáků české národnosti sloužilo, v německých uniformách na frontách v Rusku, ve Francii, Itálii i Africe, se neměla stát součástí oficiální historiografie. Češi z národnostně smíšeného Těšínska a Hlučínska zaplatili svou daň válce několikrát. Nejenom že museli obléci německou uniformu, procházeli výcvikem i bojovým nasazením (někteří po zajetí či dezerci sloužili v československých jednotkách), ale všichni se nesmírně obtížně vraceli domů. V poválečných letech je čekala perzekuce a celoživotní dřina v manuálních profesích. Tito lidé měli zvláštní osud. Bezprostředně po válce, ale ani po roce

1948 nebyli tito čeští veteráni prohlášeni za zrádce, současně ale nebyli ani v kategorii obětí nacismu. Ani jedno, ani druhé se tehdejšímu režimu nehodilo do vytváření ideálního obrazu vzdorujícího národa.

Kniha přináší osm autentických svědectví Čechů, kteří se octli v německých uniformách.

František Emmert, ČEŠI VE WEHRMACHTU, 197 str., Vyšehrad, Praha

Co víme o době izraelských patriarchů Abraháma, Izáka a Jáka? Kdy vzniknul monoteismus? Kdy a kde se objevili první Izraelité? Jak se izraelský lid dostal poprvé do země zaslíbené? Kdy a proč se stal Jeruzalém hlavním městem starověkého Izraele? Na tyto a ještě mnoho dalších otázek odpovídá v knize *Objevování Bible – Svátá písma Izraele ve světle moderní archeologie* Israel Finkelstein, vedoucí Institutu archeologie na telavivské univerzitě, kde se podílí na archeologickém výzkumu na jednom z nejvýznamnějších nalezišť souvisejících s Bibli – v telu Megido, starověkém Harmagedonu. Spoluautorem je Asher Silberman, který vede obor historické interpretace archeologie a popularizace minulosti v belgickém Enanu.

Oba autoři patří mezi přední odborníky ve svých disciplínách, vedli řadu terénních výzkumů, inovovali archeologickou metodolo-

gii a o výsledcích své práce publikovali četné studie a knihy. Na zásadní otázky nám poskytují často velmi neočekávané a překvapivé odpovědi. Předkládají nám fascinující výklad, jak a proč se biblická vyprávění výrazně liší od místních archeologických nálezů. Postupně tak dospívají k nové verzi dějin starověkého Izraele a vytvářejí tak předpoklad pro objasnění otázek kdy, kde a proč byla židovská Bible sepsána a v čem tkví její stále trvající všeobecný význam duchovní i kulturní.

Israel Finkelstein / Neil Asher Silberman, OBJEVOVÁNÍ BIBLE – Svátá Písma Izraele ve světle moderní archeologie, Vyšehrad Praha 2007

S Nepraktou in flagranti. Třetí svazek edice *Neprakta do kapsy* svádí k dojmu, že byl *Neprakta* nebo dokonce Švandrlík přistižen při činu. Nikoliv!!! Na stránkách této publikace se každý čtenář záhy dozví, že *Neprakta* se Švandrlíkem přistihli řadu našich bližších v těch nejchoulostlivějších situacích. Ještě štěstí, přiznejme si, že nebyl přistižen nikdo z nás. Protože jak známo, cizí neštěstí nejvíce potěší... Roztomilá knížka kapesního formátu je jako stvořená být drobným dárkem skoro ke každé příležitosti.

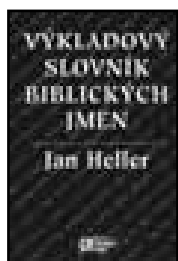
Jiří Winter-Neprakta / Miroslav Švandrlík, S NEPRAKTOU IN FLAGRANTI, 87 str., Epoque, Praha 2008

Dobrých slovníků a encyklopedií není nikdy dost. Týká se to zvláště theologických věd, které byly v bývalém režimu citelně omezovány, a navzdory velkému zájmu čtenářů se jich většina nemohla dostat na běžný knižní trh. Již dlouhá léta se tento nedostatek pomalu napravuje, ale stejně existuje ještě mnoho bílých míst. Jedno z nich se zaplnilo díky podpoře Grantové agentury Akademie věd ČR, kdy nakladatelství Advent-Orion a Vyšehrad vydala společně *Výkladový slovník biblických jmen*.

Mají být biblická jména vůbec vykládána a překládána? Dnes se jméno obvykle považuje za hříčku náhody: příjmení je po rodičích, další jméno podle jejich vkusu, často jen podle zvuku. Nebo se jméno dědí po ▶

► některém příbuzném, kmetrovi či známé osobnosti. Význam jména se téměř nevnímá.

Tím se velice lišíme od starověku, kdy Bible vznikala. Pro starověkého člověka bylo jméno znamením, šifrou povahy nositele, ba až věstbou o tom, koho máme před sebou. To vyjadřuje běžné latinské úsloví *nomen – omen* doslova „jméno je (věštbé) znamení“ (svého nositele). Určité povědomí o významu jména se zachovalo v beletrii a dramatu. Hrdinové zde mají často „mluvící jména“, která se svým významem nějak vztahují k jejich údělu či povaze. Např. Moliérův Harpagon znamená řecky „uchvacující, hrabivec, kořistník“. Jeho jméno ale mluví jen k tomu, kdo umí řecky. Pro jiného má jen jakousi příchut' cizokrajnosti. Podobně je tomu i s biblickými jmény. Běžný čtenář Bible dnes hebrejsky ani řecky neumí.

Podstatou věci je skutečnost, že *Starý zákon* vznikl jako *výslednice zápasu* s náboženskými představami okolí Izraele, který se promítal i do vlastních jmen, tím, že docházelo k obměně jejich tvarů a k posunu jejich významů. Závažným zlomem v biblické onomastologii byl *přechod z hebrejštiny do řečtiny*. Samostatnou cestou šla *literatura rabínská*, která jménům rozuměla, protože v hebrejské jazykové oblasti je nebylo třeba vykládat. V talmudské době ovšem převládá snaha přisuzovat každé maličkosti v Písmu hlubokomyslný, jinotajný výklad, která vedla k vypracování svěbytných vykladačských pravidel.

Jan Heller, VÝKLADOVÝ SLOVNÍK BIBLICKÝCH JMEN, 630 str., Advent Orion a Vyšehrad, Praha

U slovníku ještě chvíli zůstaňme. Ten, o který nyní půjde, má svého předchůdce už ve století šestnáctém, kdy první významný hebraista Karlovy univerzity Mikuláš Albrecht (Albert) z Kaménka (1550–1617) vydal ve slavné Veleslavínově tiskárně v Praze roku 1598 knihu *Silva quadrilinguis* neboli Slovník česko-latinsko-řecko-německý. A i na tuto tradici navazuje náš současný hebraista, profesor Jan Heller, vydáním monumentálního díla s názvem „*Vocabularium biblicum septem linguarum* nebo-li *Biblický slovník sedmi jazyků*“.

Vedle hebrejštiny, řečtiny a latiny je zde ještě angličtina, němčina, maďarština a samozřejmě i čeština.

Slovník je uspořádán podle hebrejské abecedy a každé heslo, tedy hebrejský výraz a jeho překlady, má pořadové číslo, kterým se na ně odkazuje v rejstřících šesti dalších jazyků, čímž je umožněn vstup do slovníku z kteréhokoliv jazyka. Hebrejský sloupec je orientován na běžném hebrejském znění Starého zákona (Masora). Zahrnuty jsou všechny výrazy, které se tam vyskytují alespoň pětkrát a které mají zřetelně zjistitelný význam a určitelný řecký ekvivalent. Řecký sloupec je zpracován podle Septuaginty, latinský sleduje Vulgátu jen u specifických, základních teologických termínů. Většinou byla dáována přednost co nejpřesnějšímu vstihu významu hebrejského slova.

Toto vskutku úctyhodné dílo bylo vydáno díky podpoře Grantové agentury Univerzity Karlovy. Rukopis byl připraven již v letech 1956–1960, ale tehdy nemohl být uveřejněn. V revidované a přepracované podobě se může stát až nyní praktickou každodenní pomůckou studentů i odborných pracovníků.

Jan Heller, BIBLICKÝ SLOVNÍK SEDMI JAZYKŮ, 368 str., Vyšehrad, Praha

V příštím roce bude světová kulturní veřejnost vnímat jubileum, které UNESCO zařadilo mezi svá nejdůležitější výročí. V tom roce totiž uplyne 400 let od úmrtí legendární postavy židovské historie, kterou je učenec Jehuda Liva ben Becalel aneb rabbi Löw. Tento zázračný rabbi je po světě znám též pod jménem MAHARAL, což je zkratkou hebrejských slov Morenu ha-rav Löw neboli náš učitel, náš pán.

K uctění jeho památky založilo nakladatelství P3K, které se specializuje na vydávání judaik, speciální edici *Sifrej Maharal* (Maharalovy knihy). Druhou knížkou této edice je výběr z knihy „*Netivot olam*“, jejímž ústředním motivem je vnímání etiky lidského konání podložené citáty z Tanachu a Talmudu. Sám autor v úvodu k této knize napsal, že jeho jediným přáním je, „*aby ten, kdo hledá poučení o morálce, která je v souladu s názory rabínů, našel vše pohromadě v jediné knize. A nazval jsem tuto knihu Stezkami světa (Netivot olam), na nichž není smrti.*“ Editoři pro tuto knihu vybrali reprezentativní ukázky ze čtyř „stezek“ a jedinou kompletní „stezku“ – **Stezku návratu**.

Ediční rada (rabín K. E. Sidon, rabín M. Kalchheim, dr. J. Divecký a čestný před-

седа rav Jehošua D. Hartman) ohlásila vydání dalších výběrů z Maharalových spisů. Následovat bude výběr z *Gvurot hašem* (O východu z Egypta), výběr z *Tiferet Jisrael* (O darování Tóry a Desatera, výběr z *Necach Jisrael* (O exilu a zničení Chrámu), výběr z *Chidušej agadot* (Různé komentáře k Talmudu) a výběr z *Beer hagola* (Obhajoba rabínského judaismu). Nakladatelství vedle těchto výběrů také plánuje i vydání tematicky uspořádaných myšlenek rabbi Löwa (k modlitbám, k pasážím Tanachu a k zajímavým otázkám).

Drobné knížky z této edice jsou i nadále budou nejen zdrojem poučení, ale pro svou elegantní grafickou úpravu i zdrojem potěšení. V neposlední řadě mohou být i noblesním dárkem pro vaše přátele.

Maharal – Rabi Löw, STEZKA NÁVRATU, 138 str., P3K, Praha 2007

Známy hebraista Peter Schäfer si získal mezinárodní uznání jako jeden z největších odborníků v této vědecké oblasti. Po studiích ve Freiburgu a Jeruzalému se stal ředitelem

Institutu judaistiky na Freie Universität v Berlíně. Od roku 1998 působí též jako profesor judaistiky na univerzitě v Princetonu. Jeho odborný zájem je orientován především na dějiny Židů v období pozdní antiky, literaturu rabínského judaismu a židovskou mystiku a magii.

V jeho knize *Dějiny Židů v antice* se popisuje období od rozpadu říše Alexandra Velikého a války mezi diadochy až k roku 614, kdy byl Jeruzalém dobyt Peršany. V přehledném a čtivém výkladu nás Schäfer provází dějinami Judska pod nadvládou Ptolemaiovců a Seleukovců, přes makabejské války a panování hasmoneovské dynastie až po ovládnutí Palestiny Římany. Dějiny palestinských Židů vykládá autor na základě důkladného hodnocení jak literárních pramenů, tak archeologických vykopávek, mincí a napsí. Text je doplněn bohatým poznámkovým aparátem a vyčerpávající bibliografií.

Peter Schäfer, DĚJINY ŽIDŮ V ANTICE, 263 str., Vyšehrad, Praha

► Milan Kalina

praktický průvodce židovským rokem

před **PESACHEM**, během něj a po něm

Ústředním bodem pesachových oslav je samozřejmě seder. Neméně charakteristické pro tento svátek jsou však přípravy, které mu předcházejí. Nebudeme se zde dopodrobna rozepisovat o předpisech vztahujících se na Pesach, ani popisovat podrobně průběh vlastního sederu. To není ani naším záměrem ani v našich možnostech. Ostatně vlastním sederem vás nejlépe provede pesachová Hagada. Zde přinášíme jen stručný souhrn toho, co je třeba udělat ještě před začátkem svátku, co nezapomenout nakoupit před sederem.

Přípravy:

- 1) Z celé domácnosti (a všeho, co vlastníte, tedy i třeba z auta) musí být odstraněno vše kvašené neboli „chamec“. Podle askenázké tradice, na rozdíl od sefardských zvyklostí, se odstraňuje i rýže a luštěniny. To, co nelze odstranit, musí být prodáno (zprostředkuje rabín). V tradičních domácnostech se na Pesach používá zvláštní nádobí, určené pouze pro tuto příležitost (lze to také řešit jednorázovým nádobím).
- 2) Skutečný úklid je završen tradičním rituálem hledání („b'dikat chamec“) a pálení chamecu („bi'ur chamec“), který se provádí večer před pesachem, za pomoci peříčka a rozsvícené svíčky. Na začátku se recituje příslušné požeňání a na konci formule, kterou se zříkáme eventuálního chamecu („bitul chamec“), který se nepodařilo najít a odstranit (tyto texty bývají k nalezení v Hagadě).

Co nesmí chybět na sederovém stole:

- 1) Tři celé macesy (zakryté)
- 2) Hagada
- 3) Víno
- 4) Sederový talíř se symbolickými pokrmy: maror neboli hořká bylina (obvykle se používá ředkev, možný též římský salát nebo endivie), charoset (směs symbolizující materiál, z něž Izraelité v Egyptě vyráběli cihly, speciální směs jablek, ořechů, vína a skořice), karpas (zelenina, nejlépe petržel nebo celer), zeroa (pečené či vařené maso s kostí, symbolizující pesachovou oběť), bejca neboli vařené vejce, eventuálně další, v závislosti na rodinné či místní tradici
- 5) Kidušový pohár
- 6) Talířek nebo mistička (na vylití vína při vyjmenovávání egyptských ran)
- 7) Pohár pro Elijáše
- 8) Slaná voda
- 9) Polštář, o nějž se budeme opírat

- 10) Kitl – bílé roucho, které nosí všichni ženatí muži s výjimkou těch, kteří drží smutek

Podle tradiční Hagady je pět micvot, které by měl každý Žid během sederu splnit:

- 1) Jíst macesy
- 2) Vypít čtyři poháry vína („arba kosot“)
- 3) Jíst „maror“
- 4) Vypravování pesachového příběhu („hagada“, „magid“)
- 5) Recitace oslavných žalmů („Halel“)

Omer

Druhý pesachový večer začíná tzv. počítání omeru, tedy období 49 dnů čili sedmi týdnů mezi Pesachem a Šavuot. Micva počítat omer vychází již z Tóry (Leviticus 23:15–16).

Počítání omeru se provádí vždy večer, ve stoje se recituje tradiční požeňání při provádění micvy: „Baruch ata adonaj, elohejnu melech ha-olam, ašer kidšanu be-micvotav ve-civanu al s'firat ha-omer.“

Po požeňání pak následuje skutečné odpočítání v náležité formě, například:

„Ha-jom jom echad la-omer.“ – Tedy: „Dnes je první den omeru,“ a tak dále. Od druhého týdne obsahuje formule také odpočítání týdne, nejenom dne: „Ha-jom šloša asar jom, še-hem šavua echad ve-šiša jamim la-omer.“ – Tedy: „Dnes je třináct dní, což je jeden týden a šest dní omeru.“

Vzhledem k tomu, že se počítání omeru provádí večer, bývá text požeňání i počítání často v sidurech jako součást večerní modlitby.

Anebo si lze pomoci některým z řady internetových „počítadel“ omeru.

Kromě počítání je pro období omeru charakteristické dodržování některých pravidel typických jinak pro období smutku – nestříhají se vousy a vlasy, nekonají se svatby apod. Toto období je pak přerušeno na jeden jediný den – 33. dne omeru neboli **lag ba-omer**, po němž dále vše pokračuje až do šavuot.

► Kateřina Weberová